

19 OKT. 1998 / 1176

ROSMALLA

In dit nummer o.a.:

- Hoogoord en bewoners
- Sint-Antoniusgilde 500 jaar
- Gesneuvelde Indiëgangers

Jaargang 8
Nummer 2, 3
Juni 1998

Colofon

Rosmalla (ISSN 0925-2894) is een uitgave van de Heemkundekring Rosmalen en versijnt eenmaal per kwartaal.

Redactie: Mari van de Ven en Harry Coppens.

Redactieadres: Stationsstraat 8, 5241 EE Rosmalen, tel. 073-5218349.

Secretaris Heemkundekring: A.J. van de Ven, M. Nijhoffstraat 8, 5242 CV Rosmalen. Tel. 073-5214094.

Leden, abonnees en donateurs ontvangen *Rosmalla* en *Rosmalla Extra*. Donateurs betalen minimaal f 30,- per jaar. Abonnees (voor minimaal één jaar) betalen f 30,- per jaar (postabonnees f 40,- per jaar), over te maken op het bankrekeningnr. van de Heemkundekring, o.v.v. "abonnement *Rosmalla*".

Bankrekeningnr.: 18.45.43.444 (Rabobank Rosmalen, postgiro van de bank: 1099372) t.n.v. Heemkundekring Rosmalen, Deken Fritsenstraat 53, 5243 VM Rosmalen.

De meeste oude nummers van *Rosmalla* en *Rosmalla Extra* zijn nog verkrijgbaar op het redactieadres.

De redactie is niet verantwoordelijk voor de inhoud der ondertekende artikelen, waaraan ook nooit iets veranderd zal worden zonder overleg met de auteur(s). Foto's en andere illustraties worden te allen tijde teruggezonden; teksten op verzoek.

Copyright © september 1998. Heemkundekring Rosmalen. Zonder toestemming van redactie en / of bestuur mag niets uit deze uitgave worden overgenomen.

Van de redactie

In deze *Rosmalla* besteden we ruimschoots aandacht aan de onthulling op 1 augustus van dit jaar van het gedenkteken dat is opgericht voor de twee gesneuvelde Rosmalense Indiëgangers, Martien Spierings en Wim van der Heijden. We publiceren de begeleidende woorden van A. van den Elzen en A. Hoes en een korte levensbeschrijving van de twee gesneuvelden. Verder ontvingen wij bijdragen van W. Leenman, Gerrit Mol en Jan Hoofs. Ook de vaste rubrieken ontbreken niet: kinderliedjes, Coudewater en veldnamen. Al met al durven we te stellen dat deze derde *Rosmalla* van 1998 zeer goed gevuld is en het lezen meer dan waard is.

De redactie van *Rosmalla (Extra)*,
Harry Coppens & Mari van de Ven

In het kort

Brabant maakt geschiedenis. Van de Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening (BRG) ontvingen wij het nieuwe programmakrantje, waarin verschillende cursussen, lezingen en studiedagen voor het seizoen 1998-99 zijn opgenomen: gebruik van de Brabant Collectie (Tilburg), historisch onderzoek voor beginners (Boxtel), basiscursus archeologisch veldwerk (Eindhoven), de vrede van Münster en Staats-Brabant in de bronnen ('s-Hertogenbosch, Rijksarchief), cultuurhistorie van de Langstraat (Waalwijk), woonculturen in 's-Hertogenbosch ('s-Hertogenbosch), heraldiek voor beginners ('s-Hertogenbosch), van stamboomonderzoek tot familiegeschiedenis ('s-Hertogenbosch). In Den Bosch wordt ook een speciale cursus georganiseerd, voor zowel beginners als gevorderden, in het lezen van oude handschriften uit de 15e-18e eeuw. Voor meer informatie kunt U contact opnemen met de Stichting BRG, postbus 1104, 5200 BD, 's-Hertogenbosch, tel. 073-6146193. Het programmakrantje is eveneens te bestellen bij de Stichting BRG en wordt op aanvraag gratis toegezonden, zolang de voorraad strekt.

Kopij voor het volgende nummer inleveren vóór 15 november 1998.

Bij de voorplaat: In september 1998 kwam het water niet in Rosmalen, maar in 1922 was dit wel anders. Coll. Heemkundekring Rosmalen.

Hoogoord en zijn bewoners

Harry Coppens

Ofschoon de naam duidelijk op de kolommen bij de ingang staat vermeld, ben ik ervan overtuigd dat zelfs vele autochtone Rosmalenaren niet weten waar Hoogoord te vinden is, terwijl het herenhuis dat zich achter deze kolommen bevindt, o.a. door Meester Ceelen werd bewoond en waarin thans architect Verstappen is gehuisvest, meer dan bekend is.

Zoals de naam Hoogoord al aanduidt, ligt het huis duidelijk hoger dan zijn omgeving. Ook de huizen aan de Dorpsstraat die momenteel bewoond worden door Van Raay en Huibers, en de huizen gelegen tussen Stationsstraat en Burgemeester Wol-

Hoogoord omstreeks 1930.

tersstraat, zijn duidelijk op terpen gebouwd. Hoewel het oude dorp Rosmalen bij overstromingen van de Maas beschermd werd door de dijk die eertijds van Orthen, de Heinis, de Bergt, Bruggen, de Kruisstraat en Nuland liep en waarvan thans nog enkele restanten te vinden zijn op de Heinis en Bruggen, vonden velen het toch raadzaam hun woning op een terp te bouwen. Dat deze dijk bij uitzonderlijk hoog water meerdere malen is bezweken, bewijzen de wielen op de Heinis en de reeds gedichte wielen op Bruggen.

Hoogoord is even voor 1880 gebouwd. De eerste bewoner was burgemeester Nieuwenhuizen, die burgemeester van Rosmalen was van 1880 tot 1911. Deze heeft voordat hij zijn nieuwe ambtswoning betrok nog even op Dorpsstraat 83 gewoond, dat tegenover restaurant *Keizer Palace* gelegen is. Dit huis wordt thans bewoond

De Sint-Lambertuskerk van vóór 1930. Nog te zien is de boerderij van voor de bouw van de St.-Josephschool, de dorpspomp, de nis aan de zuidzijde met een kruis (Calvarieberg genoemd) en het schoolhuis aan de oostzijde.

door Mevr. J. van Uden. Na zijn dood werd het huis gekocht door een zekere familie Van de Meer, te weten de moeder, die weduwe was, met haar dochter Annie. Zij waren afkomstig uit Anjum, dat in Friesland is gelegen, waar haar man een uitgeverij bezat, die zich overigens niet in Anjum bevond. Tevens was hij eigenaar van *Musis Sacrum* in Arnhem. Dat hij niet onbemiddeld was, moge duidelijk zijn, temeer als je weet dat moeder noch dochter werkte. En AOW en bijstand bestonden toen nog niet. Van 1911 tot 1938 bleef het huis in hun bezit. In 1938 verkocht Annie Hoogoord (haar moeder was intussen gestorven), en ze verhuisde vervolgens naar de Vugterstraat in Den Bosch, vervolgens naar de Korenbloemstraat en tenslotte trok ze naar Kaatsheuvel waar ze straatarm stierf en begraven werd op het kloosterkerkhof aldaar. In 1938 of 1939 kwam het huis in handen van meester Ceelen, die hoofd was van de St.-Josephschool. Deze woonde op dat moment in de Weidestraat in het dubbele woonhuis dat ook werd

Meester Ceelen, met op de achtergrond een urinoir, grenzend aan de Dorpsstraat.

Hoogoord aan de zuidzijde voor de verbouwing.

pensioen en op 1 februari 1962 verkocht hij zijn huis aan de huidige eigenaar J. Verstappen. Zelf bouwde hij een nieuw huis in de tuin van Hoogoord, dat nu be-

bewoond door Bert van der Plas. Hiervoor woonde hij van rond 1925 tot 1928 met zijn vrouw in het schoolhuis dat aan de oostzijde van de St.-Lambertuskerk was gelegen en bij zijn vertrek naar de Weidestraat werd afgebroken. Eind 1952 ging hij met

Een zeer recente foto van Hoogoord.

woond wordt door de heer Kusters.

De heer Verstappen heeft in eerste instantie op de eerste toen nog open verdieping slaapkamers laten bouwen voor zijn kinderen. Tevens werd er aan de zuidkant

een kantoorruimte met plat dak gebouwd. Vorig jaar is de tuin grondig onder handen genomen en is het huis geschilderd. Zijn verzoek om het huis op de monumentenlijst geplaatst te krijgen werd helaas afgewezen. De belangrijkste obstakels waren de bouw van de slaapkamers op de eerste open verdieping, de uitbouw met bestemming kantoor aan de Zuidzijde en tenslotte de drogreden dat er in de provincie Gelderland al soortgelijke huizen op de monumentenlijst voorkwamen. Wel werden drie meer dan een eeuw oude bomen, een kastanjeboom, een esdoorn en een beuk, op de monumentenlijst geplaatst. Jammer dat vanwege deze toch min of meer aanvechtbare redenen de plaatsing op de monumentenlijst niet is doorgegaan. Maar dankzij de grootscheepse restauratie die de heer Verstappen heeft laten uitvoeren, heeft hij dit monumentale gebouw voor Rosmalen weten te behouden. Wie weet was het anders binnen een aantal jaren rijp geweest voor de sloop.

Voor U gehoord 15

Harry Coppens

- "Onze vodder", zin Driek, "die al in de 90 is, is nog zo hèl, dettiej nog wel 'ns naor Gessel fietst." Toen hij 93 wier, kwam ok de pastoor nog eefkes langs en vroeg hoe het mee hum ging. "ÿ Kos beeter", zinniej. "Och," zin de pestoor, "ik docht de't net hil goewd mee ouw ging." "Kèk, zin onze vodder, "dè zit eigeluk zò. Ik hè mar 150 gulden in de mond en dè is te wènnig vur 'n deuske sigaare en 'n paor liter aauwe klaore." De pestoor kon dè wel vatte. En toen zin onze vodder: "Es gè mèn nou 'ns 5 tientjes leende, dan zal ik vur 6 tientjes vur ouw bidde."

- In verband mi geboortes zè er veul gezegdes. Vruiger wier er òk ontiegeluk veul geborre in Brabant. 't Waar laoje en losse mi de stònde kar, zinne ze wel 's. De buurt en de familie kwaame dan mi de krommen erm of de kromme slip (daoron of daorin zaat dan 'n kadoke veur de kraamvrouw). Es ge de klèine zaagt spaauwe, dan wier er dik gezeed: "Spaauwerkes zèn haauwerkes", en dè wò dan zegge dè diej kiendjes dik de gezondste wiere.

- Tegenwoordig weten ze niet meer wat een rozenkrans, de catechismus, de vasten of een aflaat is. Zo'n 65 jaar geleden leerde ons moeder ons de tien geboden op rijm. "Zoiets vergeet je nooit meer", aldus Martien der Kinderen, beter bekend als meester *der Kinderen*:

1. Bovenal bemin uw God.
2. Zweer niet ijdel, vloek noch spot.
3. Heilig wel de dag des Heren.
4. Vader en Moeder zult gij eren.
5. Dood niet, geef geen ergernis.
6. Doe nooit wat onkuisheid is.
7. Mijd 't stelen en 't bedriegen.
8. Mijd de achterklap en 't liegen.
9. Wees ook kuis in uw gemoed.
10. Begeer vooral geen anders goed.

- Daags voor de TT-races in Assen meent iedere motorbezitter daarbij aanwezig te moeten zijn. Op alle wegen die naar Assen leiden snorren grote groepen ronkende motoren naar de wedstrijd van het jaar. De heenreis heeft meestal een rustig verloop, maar na de wedstrijd waant menige rustige motorrijder zich plots een coureur en maakt hij van de weg een racebaan. Besmettelijk is het natuurlijk wel. "Ja, wè wilde," zin onze vodder, "ester één koew gû bieze, dan sti:kke er veul durre stert umhog."

- De aauweren onder ons weten maar al te goed detter in de schraol jaore vur den oorlog hard gewerkt moest worre um de endjes aon mekaor gekneupt te krège. Bè veul keuterboerkes waar 't dik erremoei troef. Zuinig in en op alles waar gewoon noodzaak. Soms ontaardde die zuinigheid ook wel 'ns in pinnigheid. Kèk es 'ne boer 'n paor honderd eier in de week raapte en um er mar meer te kunne levere niej één op toffel kwaam, dan waar dè ok wel. Van zo iemes zinne ze wel 'ns: "Z'n henne zitte mi d'r kont naor de winkel." En 'n gezonde kiep wier ok in diejen ted niej dur 'ne gezonde boer gegete. Durrem zinne ze wel: "Es 'ne boer kiep eet, dan is den boer of de kiep ziek." En wè ok gezeid wier: "Es 'ne boer 'n kiep slacht is er alted iemes ziek.. 't ijf of de kiep."

- Beum laoje en versjouwe mos vruger gebeure mi mallejan en perd en dè waar nou niej krèk vur tenger en teer vollek. Er waar grove kracht en harde taol vur noddig um kans van slaage te hebbe. 't Gesakker en gevloek en de krachterne van de voerman um 't perd tot trekke aon te zette, waare dik wel zo gepeperd, dè 't zaak waar um oew keinder mar wijd ut de buurt te haauwe. Dè soort voerlui is vort utgesturve. Mar mischien kende nog wel 't gezegde dè rechtstreeks wees naor de krachttaal van die lui, nameluk: "Ik waar liever zonne potternoster es z'n perd." 'n Aanvulling hierop waar: "Dè weet ik nog zo net niej, want dan zodde zes daage per week aon 'ne spijker motte hange."

- De Smaole wier iej bè ons in 't durrep genoemd. 'ne Lange, schraole mins mi 'n schipperspetje op zunne kop en zo mager dettiej op z'n ribbe 't Angelus zò hebbe kunne kleppe. En alted dorst. 't Grootste deel van z'n leeve heettiej in de kroeg deurgebracht. Werke heettiej, dè ik weet, nooit gedaon. Hoe dettiej on de kost kwaam dè weet ik niej. Hij hi van alles geprobeerd, mar niks volgehaauwe. 't Is net wè onze vodder zin: "D'n dieje, diej kos niks es van goeij brood kaaj maake."

- 't Is niej dettiej niks um vrouwvolk gif, hij mag ze gèire zien. Hij hi de leefied, 'n goei baon, 'n èige huis, mar van trouwe is tot nouw toe niks gekomme. "Ze zegge wel", zin z'n moeder, "es 't koiike klaor is, kumt 't veugelke vanèiges, mar dè is bè onze Harrie niej 't geval. Ik heb wel gemerkt dettiej wè z'n onstonde onstonde betreft veul note op zunne zang hi. Ze mot jong en knap zèn en ze mot ok nog èird aon d'r knies hebbe. "En gè denkt zo iets te kunne vijne? Mènde gè dè diej vur 't opraope ligge?" zin ik teege hum. "Weette wè ze vruger zinne, Harrie? Mi knap, rijk en jong zè er drie gediend."

- *Es ge vandaag d'n dag kèkt wetter van de supermert ammaol mee naor huis wurd gesjouwd, dan is 't net of er overal iedere dag feest wurd gevierd. Vruger vonde onze veurouders 't de gewoonste zaak van de wereld detter bè de pestoor en de notaris beter spul op toffel kwaam dan bè 't gewone vollek. D'r moes in diejen ted wel iets hil apart aon de hand zen es er van de eet- en drinkgewoontes die bè oew soort heurde, wier afgeweke. Ze zinne dan ok: "Es 'nen boer wijn drinkt en 'ne pestoor mulkepap eet, dan zèn ze beij ziek."*

De kloosterkerk van Coudewater

W. Leenman

Op de volgende bladzijde vindt U een verkleinde copie van de officiële charter, die slechts voor weinigen onder ons leesbaar zal zijn. U vindt hiervan hieronder dan ook een transcriptie, een overzetting in voor ons leesbare lettertekens. Niettemin zal het afwijkend taalgebruik uit die jaren ook voor de huidige lezer nog de nodige problemen opleveren voor een goed verstaan van deze tekst.

(Harry Coppens)

D'Eerste Residerende ende andere Raden van Brabant, Allen dengenen die desen sullen sien ofte hooren, Saluijt, doen te wetene, dat wij ontfangen hebben, de sufficatie van Alert Johan Gansneb, genoemd Tengenagel, inhoudende dat deselve in de maent December laetsleden van de erffgenamen van wijlen heren Cremers heeft gecocht het soogenaemde Clooster van Couwater, gelegen in den dorpe van Rosmalen, Meijerije van 's-Hertogenbosch, dat ten tijde van de inwooning van wijlen eenen Thomas van Erp, nu deser werelt overleden, de kercke en sommige andere gebouwen, soodanigh door denselven van Erp sijn begonnen aff te breecken, datter tegenwoordig bij hart weder groot pericul is, dat het een off ander ongeluck, daer door sal werden veroorsaekt, als mede dat de daken van pannen en leijen sijnde berooft, de plancken, ribbens etc. waer op deselve genagelt waeren, aen weer en wint geexponeert leggen, en reets aent verrotten en vergaen sijn, tot groot nadeel ende prejuditie van den supplt. Ende want de costumen van 's-Hertogenbosch mede brengen, dat de naeste vrienden van den vercoper de vercogte goederen kunnen vernaderen binnen 't jaer naer gedane veste, en den supplt. bedugt is, dat sulcx geschiedende den vernaerdenaer soude eissen dat de goederen in voorigen staat werden gebracht, mits welcken, soo keerden den suppliant met ootmoedigh respect hem aen ons in den gemelten Rade gedienselijck versoeckende, dat onse goede gelieft om het gene reets is begonnen aff te breecken, en waer groote schade aan den supplt. wert toegebracht, verder om alle ongeluck voor te comen te mogen affbreken. Soo ist, dat wij 't geene voort is overgemerckt ende geexamineert hebbende,

Thé Pink 2

Harry Coppens

In het decembernummer van vorig jaar hebt U al kennis kunnen maken met Thé Pink. In dit nummer heeft hij onder andere een gedicht gewijd aan de Rosmalense hei (Maliskamp) en zijn bewoners. Een prachtig natuurgebied met her en der verspreid liggende huisjes die als gedropt leken te zijn vanuit de lucht en waar een rooilijn een grote onbekende was. De arme bewoners uit vroegere jaren konden alleen door hard te werken met veel moeite hun hoofd water houden.

De Rosmalense hei.

Kijk even naar dit deel van ons dorpje.
Ik bedoel hiermee de Rosmalense hei.
Daar woonden eens vele arme mensen.
Weelde was er niet bij.

Het waren wel harde werkers
Voor het karig bestaan.
Om voor een groot gezin te zorgen
Sleepten zij van alles aan.

Rondom die kleine woongemeenschap
Waren veel bossen, prachtige natuur.
Men kon er volop genieten.
Het was er nooit erg koud of guur.

Het mooie jachthuis is verdwenen.
Ik vind er niets meer van terug.
Die oude boerderij, die is gebleven
En staat in dat hoekje aan de Wetering bij
[de brug.

Als de mannen waren werken
Zorgden de moeders ook al mee.
Gingen dan wat hout verzamelen.
Ze hadden daar dan vrede mee.

In die grote bossen-gemeenschap
Trof men vaak van alles aan.
Als je die vogels hoorde fluiten
Bleef je er wel eens stil voor staan.

Ook in dat oude heigebied
Trof men wat boerderijtjes aan.

Ik kan ze nu niet meer vinden.
Ze stonden langs de Oude Baan.

Na de oorlog pakte men de zaak flink aan.
Nieuwe wegen, nieuwe huizen kwamen er te
En voor de arme heibewoners [staan.
Heeft men toen zijn best gedaan.

Ook een kerk en een klooster
En scholen heeft men er gebouwd.
Een groot bungalowpark in die bossen
Is wat men thans noemt het Zwarte Woud.

Zouden er nog mensen wezen
Uit die tijden van weleer?
Ze wonen in die mooie bejaardenhuizen.
Ik bezoek ze graag weer elke keer.

Een heel mooi sportpark
Heeft men daar neergepland.
De jeugd kan daar alle sport beleven
Aan die fraaie bosrand.

In die overgebleven bossen
Legde men fiets-en wandelpaden aan.
Maar met die fijne rustige plekjes
Is het vrij zeker wel gedaan.

Met al dit schrijven,
In mijn gedachten gedaan,
Wilde ik U een sluier lichten
Hoe het met die oude hei is gegaan.

De 4 jaargetijden

Zoals ieder jaar zijn lente (nieuw leven), zomer (hoogtepunt van het jaar), herfst (de terugval) en winter (afsterven) kent, zo is ook een mensenleven in te delen in vier fasen van geboorte naar dood. In zijn volgende gedicht vergelijkt Thé de loop van een mensenleven met die van de jaargetijden.

Het zijn vijftien en zestien jaren
Van vreugde onschuldig en rein.
Twee hartjes die waren samengebonden
Alsof het zo moest zijn.
Kort is nog het rokje en ook het broekje.
Maar hij fluistert met bevende stem:
"Ach, geef mij een zoen",
Zo fluistert hij zacht.
"Nee, dat mag jij niet doen",
Maar zij laat hem begaan.
Kust hij haar den eersten keer
Zij deed net of het haar griede
Maar dra zoent hij haar weer.
Het is de lente der liefde.

Waar blijven zij
Die zo jong zijn begonnen?
Haar liefde trouw,
Dan heeft hij gewonnen.
Zij wordt zijn vrouw.
De liefde tot nu toe
Heeft banden gekluisterd.
Hij neemt zijn jong vrouwtje
In de armen en fluistert:
"Nou ben je werkelijk van mij."
Zij kust elkaar met een lach.
Dat doen zij zowaar met een vrolijke lach.
Hetzij vroeg, hetzij laat, zoentjes moeten
Nooit hebben ze genoeg. [geven.
Het is de zomer van het leven.
Maar dra komen de kleintjes
En daarmee de zorgen.

Voor hen is het gedaan,
Een kus in de avond en in de morgen.
Daarmee is het gedaan.
En als zij dan 's avonds om elf uur gaan [slapen,
Dan zijn ze moe en hij ligt met zijn mond
Als een hooischuur te gapen
En draait dan zijn rug haar toe.
Dan zegt hij: "Nacht, vrouw",
En zij mompelt: "Nacht man."
Een nacht zult gij slapen, weet nergens meer [van.
Dra rust ook de vrouw maar nu zucht zij [nog even:
"Vroeger sliepen we niet zo gauw."
Het is de herfst van het leven.

We zijn in de winter van het leven getreden.
Vergrijsd is het haar.
Dat zij elkaar kusten,
Is reeds lang geleden bij het oude paar.
Maar op deze dag komt herinnering weder
Bij het gouden paar. Dan zegt hij:
"Ach vrouw, we zijn ook jong geweest."
Dan spitst hij zijn mond
Met geen tand meer er in.
En zij drukt hem een kus
Op zijn stoppelige kin.
Dan zegt hij: "Ach vrouw,
Zo een zoentje te geven,
Hadden we niet gedacht."
Het is de winter van het leven.

Het Kusje

In *Het kusje* geeft laat Thé niet alleen blijken de smaak van het kussen te pakken te hebben, maar wordt het ook duidelijk dat het bier drinken zich niet tot één keer heeft beperkt. Over de reactie van de lantaarnpaal, die de ongebruikelijke ontmoeting zonder schadelijke gevolgen heeft overleefd, wordt met geen woord gerept.

Ik was wat aangeschoten
Liep zwaaiend langs de straat.
Ik ontmoette een lantaarnpaal
Die op mijn weg daar staat.
Ik omarmde met beide armen.
Maar oh, wat ben je kaal!
Ik geef jou toch een kusje
Ook al ben je maar een paal.

Refrein:

Heerlijk zo'n kusje voor den eerste keer.
Heb je de smaak te pakken mijnheer.
Heldere klank zit er in.
Kussen dat is naar mijn zin
Toen ik was thuisgekomen
Dat was zowaar geen pret.

Ik had niet veel te missen,
Maar kroop gauw naar bed.
De volgende ochtend had ik wat te doen.
Ik liep recht naar mijn vrouwtje
En gaf haar meteen een zoen.
Het was het beste wat ik kon doen.

Refrein.

Nou heb ik me voorgenomen
Niet meer op stap te gaan.
Geen andere te hinderen.
De drank laat ik voortaan staan.
Nu leef ik met mijn vrouwtje
Heel rustig en tevrede.
En als ik dan eens uitga
Neem ik mijn vrouwtje mee.

Zalig zij

In *Zalig zij* is Th e zich bewust van de vele onvolkomenheden die eenieder, de een meer of eerder dan de andere, te wachten staan op oudere leeftijd. En hij prijst al degenen uit zijn naaste omgeving die hiermee dagelijks geconfronteerd worden en blijk geven hiermee begrip- en respectvol om te kunnen gaan.

Zalig zij die me aanvaarden
Ook al ben ik dan bejaard.
Die me in mijn dagelijks leven
Zorg en ongemak bespaart
Zalig zij die het beseffen
Dat ik ze niet goed versta
En die gewoon negeren
Als ik 'n stommitteit bega.

Zalig zij die me vergeven
Als ik hun naam niet meer ken.
Die me heel goed laten merken
Dat ik nog onmisbaar ben.
Zalig zij die willen helpen
Als het misgaat met mijn werk.
Die me gaarne willen vergezellen
Om te bidden in de kerk.

Zalig zij die niet gaan schelden
Als ik het tafellaken verschroei.
Die de andere kant uit kijken
Als ik met mijn koffie knoei.

Zalig zij die niet steeds zeuren
Opa loopt een beetje recht
Me niet voor de voeten gooien
Hebt U dat al niet gezegd?

Zalig zij die voor me zorgen
Ook al duurt dat jarenlang
Me vertroetelen en troosten
Als ik eenzaam ben en bang.
Zalig zij die van me houden
Ook al ben ik hun tot last
En op mij blijven passen
Ook als het eens ooit niet past.

Zalig zij die met mij samen
Nog eens terug gaan in de tijd
En die met me blijven praten
Ook al ben ik de draad eens kwijt.
Zalig zij die me als mens zien
Met mijn vreugde en mijn pijn
Die me heel goed laten voelen
Dat ik niet eenzaam hoef te zijn.

Sint-Antoniusgilde 500 jaar

Gerrit Mol

Ze waren er weer, in januari jongstleden: de Hinthamse gildebroeders. Al jaren verschijnen ze elke keer voor hun *mis voor de levende en overleden leden*. Die laatste categorie moet erg groot zijn. In 500 jaar is het een komen en gaan. Gewend aan het optreden van gilden in de Sint Jan in de meimaand of bij andere gelegenheden heb ik het Hinthamse gilde altijd maar een ondergeschoven kindje gevonden: een aantal grijze of kale mannen met een weinig sierlijke sjerp om. Twintig jaar geleden marcheerden ze nog de kerk binnen met een vaandel, maar dat vaandel is zo slecht geworden dat het niet erg toonbaar meer is. Maar vijfhonderd jaar is ook niet niks, en nieuwsgierig als ik ben, ben ik toch maar gaan zoeken wat dit gilde allemaal betekend heeft. En laat ik meteen mijn conclusie geven: ik heb respect voor de huidige leden van het Sint-Antoniusgilde. Ze bewaren de aloude be-ginselen van het gilde -vriendschap en saamhorigheid- en proberen ook het oude gilde nieuw leven in te blazen.

Bronnen

In *Oud-Rosmalen* van Henk de Werd (pag. 292-299) vond ik een heel stuk geschiedschrijving van het gilde. Verder kreeg ik mondelinge en schriftelijke informatie van Peter-Jan van der Heijden en van Henny Molhuysen. Zij verschaften mij onder meer een kopie uit *De Schuttersgilden en Schutterijen van Noord-Brabant*, door J.A. Jolles (1934). Ook uit het archief van het gilde zelf mocht ik putten. Een heerlijk moment was dat, toen ik van de huidige hoofdman, Ad Maas, een tas vol met oude stukken kreeg: de reuk van sigaren sloeg als een walm om me heen... Overigens: het oudste stuk waarover het gilde zelf beschikt, dateert van 1871. De documenten waarover ik van het gilde zelf de beschikking kreeg, waren:

- *Reglement van het St. Antonius-gild te Hintham voorgesteld en aangenomen op 17 januari 1823, herzien, gewijzigd en aangenomen in de algemeene vergadering den 24 december in den jare 1871*;

- Notulenboek van bestuursvergaderingen en algemene vergaderingen vanaf eind 1897;

- Notulenboek van algemene ledenvergaderingen vanaf 1909;

- Notulenboek van 1953 tot en met 12 juni 1976;

- Register van St.-Antonius-gilde te Hintham anno 1878;

- In- en uitgavenboek van 1948-1970;

- Twee brieven van pastoor Van Thiel. In 1910 dankte hij het gilde voor het bloemperk voor de pastorie en in 1912 zegde hij de leden van het gilde toe jaarlijks een mis te lezen uit erkentelijkheid voor het bereidwillig afstaan van het St.-Antoniuskampke aan de Parochiekerk te Hintham;

- Diverse kopieën, foto's e.d.;
- Dankbetuigingen voor deelname aan het defilé in Amsterdam bij gelegenheid van het 40-jarig regeringsjubileum van koningin Wilhelmina in 1938;
- Een polis uit 1938 van de brandverzekering, dekkende de schade aan vaandels, vlaggen, trommen, banieren en dergelijke, ter waarde van f 300,-. Premie f 1,- per jaar, inclusief zegel en administratiekosten.

Stichting

Het Sint-Antoniusgilde is gesticht door een oude dame, die dat deed ter ere van Sint Antonius, "wiens beeltenis in de Parochiekerk te Rosmalen prijkt." Waarmee dus niet gezegd is dat dat beeld door het gilde geschonken zou zijn! Jolles noemt ons gilde geen schuttersgilde, maar een broederschap, net als enkele nog bestaande broedersschappen in 's-Hertogenbosch en ook de bekende *Metworstrijders* van Boxmeer. Al deze broedersschappen schijnen hun oorsprong te hebben in een ongeluk dat een *juffrouw* met haar rijtuig overkwam. In dit geval betrof het een dame uit Coudewater. Uit dankbaarheid stichtte zij ons Antoniusgilde. Om het gilde in stand te kunnen houden schonk de *Jufvrouw* het gilde vier percelen hooi- of weiland. Van de opbrengst van die gronden moest de broederschap elk jaar een of twee waskaarsen ter ere van Sint Antonius branden en tevens een gezongen dienst ter ere van die heilige en voor de zielerust van de overleden leden laten doen. Het geld dat overbleef, werd gebruikt om te teren op de feestdag van Sint Antonius en, als er nog over was, op de dagen erna.

Er is enige onduidelijkheid over de vraag in welk jaar de stichting van het gilde plaats vond. Door branden zijn veel waardevolle spullen verloren gegaan. De eerder genoemde Van der Heijden en Molhuysen zijn momenteel via de archivaris van ons bisdom en via eigendomsoverdrachten verder aan het zoeken. Er zijn nog twee vaandels met een afbeelding van Sint Antonius. Op één van die vaandels staat het jaartal 1496. In 1904 probeerde men achter het juiste stichtingsjaar te komen. Dat lukte niet echt en daarom werd er maar gekozen voor 1498.

Oude geschiedenis

Het gilde wordt verder genoemd in 1642: uit een huis in Den Dungen moest jaarlijks twee gulden betaald worden aan de St.-Antoniusbroederschap te Hintham. In 1654 vierde het gilde Sint Anthoniusdag. Jan Fransen van Bree, een Bossche poorter, schoenmaker van beroep, was daarbij aanwezig. Tijdens deze viering in Hintham mishandelde hij Hermans en stak hem daarbij met een mes. Het daarbij opge maakte verhoor bevindt zich in het depot van het Bossche Stadsarchief. In 1682 en 1700 wordt een en ander vermeld over het Antoniusgilde en haar bezittingen.

Bezittingen

Om het Sint-Antoniushilf in stand te houden, schonk de eerder genoemde *juf-vrouw* vier percelen hooi- of weiland, die in het Bossche Broek en in de polder van de Vliert onder Den Bosch lagen. Twee van die percelen werden al gauw verlaten, omdat ze vijf jaar achter elkaar onder water liepen. Een perceel in het Bossche Broek, genaamd *Sint-Antoniushilf*, werd op 17 januari 1911 verkocht. De opbrengst daarvan werd aan de pastoor geschonken ten behoeve van de bouw van de Annakerk in Hintham. Sedertdien kampt het hilf wel met financiële problemen. Henk de Werd vertelt over deze verkoop uitvoerig in *Oud-Rosmalen*.

Het vierde perceel, *de gemenen blok welke gelegen is in de Polder van den Eigen*, werd in 1950 verkocht aan de Heer Van den Eng uit Empel voor de som van f 650,-. Het geld werd op de Rijkspostspaarbank geplaatst. Later werden er ook effecten voor gekocht.

Voorschriften

De broederschap bestond vroeger uitsluitend uit gehuwde leden en werd bestuurd door één hoofdman, één vaandrig en twee dekens. Ongehuwde leden konden geen lid worden van dit hilf. Helaas, het reglement waarop dit alles berustte, bleek in 1783 kwijt geraakt te zijn. Enkele Hinthamse jongelui maakten van deze vermissing gebruik door toelating tot het hilf te eisen. Zij dreigden zelfs de rechter in te schakelen! Uit angst voor al te grote problemen gaf het hilf toe, aldus een verklaring uit 1823.

Laten we nu eens naar het reglement kijken. Het stamt uit 1823 en werd onder andere gewijzigd in 1871 en in 1897. Het werd gemaakt omdat er na de ruzie over de toelating van jongelieden opnieuw geschillen rezen. Een van die jongelieden was W. Siepkens geweest. Hij schonk waarschijnlijk het nieuwe reglement, maar wel op voorwaarde dat hij elk jaar op kosten van het hilf mee mocht teren! Nieuw was dat in het bestuur twee oude en twee jonge dekens zaten, naast natuurlijk de hoofdman. De vaandrig en de tamboer lijken geen lid te zijn geweest. Volgens Peter-Jan van der Heijden was dat bij veel Brabantse gilden het geval. Ze deden aan alle activiteiten mee, zelfs aan de Teerdag, zonder daarvoor te betalen. De Hinthamse tamboer werd zelfs betaald! Hij werd door de leden gekozen.

De hoofdman was tevens penningmeester. Hij moest volgens artikel 7 gehuwd of weduwnaar zijn, evenals de twee oude dekens. De vaandrig en de jonge dekens moesten zoveel mogelijk ongehuwd zijn. Elk nieuw lid moest twee gulden betalen. Om toegelaten te worden moest men in Hintham woonachtig zijn en natuurlijk katholiek zijn. Vervolgens moest men nog door de ballotage zien te komen. Overigens: in 1940 werd door het hilf de dorpsgrens vastgesteld in verband met de toelaatbaarheid. Ik heb helaas die grensvaststelling niet kunnen vinden. Als een lid kwam te sterven werd die door de dekens naar het kerkhof gedragen. Daarbij werden dan rouwarmbanden gedragen.

Het Antoniusgilde en vrouwen

Vrouwen bleken ook lid van het gilde te kunnen zijn: artikel 15 geeft aan dat ook de echtgenoten van leden kunnen worden toegelaten als lid. In 1924 viel het ontslag als lid op van juffrouw Kuiper. Haar man werd met ingang van diezelfde datum als lid benoemd. In 1951 bleek dat de weduwe van A. Kuipers geen lid van het gilde mocht blijven, omdat dit huwelijk "geen mannelijk nakomelingschap" kende. Ook in 1952 werd een voorstel om de vrouwen van de leden op de feestvergadering mee te laten komen, verworpen.

In 1955 ondernam gildebroeder M. Alebeek opnieuw een poging om de vrouwen in de feestvreugde te laten delen. Het voorstel werd aangehouden. In 1962 ondernam opnieuw een lid pogingen om vrouwen 's avonds mee naar het teerfeest te laten komen: 11 stemmen tegen, 3 voor, 1 blanco! In het verslag van 10 mei 1972 vroeg F. Huysmans hoe het met het damesgilde was. Het blijkt dat dit initiatief op niets is uitgelopen; de geïnde gelden zijn in de kas van het gilde gestort. Wat heeft het Antoniusgilde toch met vrouwen?

In december 1974 kwam het eindelijk goed: voorzitter Huysmans verwelkomde alle aanwezigen in café 't *Mulderke*, in het bijzonder de echtgenoten van de leden, die ook voor deze vergadering waren uitgenodigd! De hoofdman stelde zelfs voor de vrouwen lid te maken, maar dat ging de gildebroeders te ver.

Teerdag

Tweede Kerstdag blijkt een belangrijke dag in de geschiedenis van ons gilde: op die dag kon men zich als nieuw lid melden en ook werd op die dag het komende teerfeest aanbesteed. Als de financiën toereikend waren, werden rond de feestdag van Sint Antonius (13 januari) twee teerdagen gehouden. Op Tweede Kerstdag werd daarover beslist. Als er niet genoeg geld was, werd 'slechts' bier opgenomen. In ieder geval werden op de eerste teerdag ook de boetes geïnd. Bij de aanbesteding van de maaltijd op de teerdag konden de leden-herbergiers "tegen elkander afwisschen." Bijzonder interessant is het gedetailleerde menu dat het reglement voorschrijft. Lees mee en geniet:

"Artikel 20. De aannemer is verplicht de leden te onthalen als volgt: Op beide dagen tusschen 9 en 10 uur de koffie met toebehooren. De maaltijd moet bestaan uit: 1e. Eene goede rundsoep. 2e. Beste aardappelen. 3e. 3 of 4 verschillende groenten. 4e. Gedroogde appelen of peren. 5e. Gesprenkt vleesch. 6e. Gebraden rundvleesch. 7e. Varkensribbetjes. 8e. Karbonade. 9e. Worst. 10e. Gekookte ham. 11e. Taart of podding tot dessert. De groenten moeten met de daarbij behorende vleezen geregeld opgebracht en afgenomen worden, eer er weer andere spijzen worden opgediend. Het Bestuur houdt zich 't recht voor de spijzen en de dranken te keuren.

Mocht vervalsching in een of ander ontdekt worden, dan heeft men 't recht om slechts de helft te betalen."

De maaltijd was dus een stevige! Dat mocht ook wel, want in 1897 blijkt dat de leden al om 5 uur 's morgens door de trommende tamboer werden gewekt. De aannemer was verplicht "eene vrije kamer ter beschikking van de Leden te stellen en geen vreemdelingen toe te laten." Bij dit feestelijk gelag dienden minstens twee muzikanten aanwezig te zijn. Die kregen gratis eten van de herbergier, maar het drinken moesten ze zelf betalen. Als iemand begon te schelden of zich op andere manieren onbehoorlijk gedroeg, moest die persoon zich onmiddellijk van het gezelschap verwijderen.

Uit het register

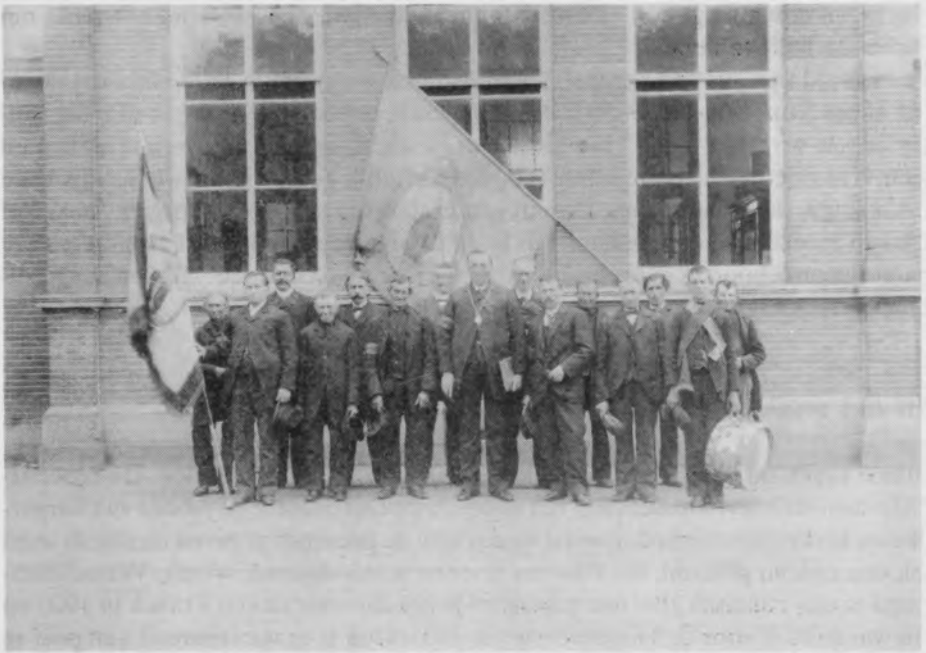
Enkele zaken uit de diverse kasboeken wil ik U ook niet onthouden. De broederschap nam steeds volop deel aan het maatschappelijke leven: bij jubilea van burgerlijke en kerkelijke overheden werd steeds acte de présence gegeven en steeds werd ook een cadeau gekocht, dat dan van tevoren tentoongesteld wordt. Vermeldenswaard is een Russisch zilveren missaal of lessenaar voor deken Fritsen in 1900 en een wandelstok voor de burgemeester in 1905. Ook is er voortdurend een post te vinden voor het schoonmaken van het gildehuis. Bedoeld is waarschijnlijk het vergaderlokaal in een café.

In het begin van dit artikel gaven we al aan, dat het uniform van dit Antoniusgilde niet veel voorstelde: regelmatig werden uitgaven gedaan voor aankoop of onderhoud van de diverse sjerpen.

In 1953 werd een vogelpik aangeschaft. Ook zijn in die jaren steeds schietkaartjes gekocht, evenals kogeltjes voor de schietbuks. Blijkbaar is ook geschoten, al zal dat slechts voor de gezelligheid gebeurd zijn. Ook het kaartspel *barakken* werd gespeeld en daarvoor waren ook prijzen beschikbaar. Voor het eerst gebeurde dat op de teerdag in 1907. In 1914 werd overgegaan tot "het houden van een kampwedstrijd van billardspel op de barak." Mij is niet duidelijk welk spel hiermee wordt bedoeld. Wellicht dat lezers van *Rosmalla* mij op weg kunnen helpen. Het laatste boekjaar is het jaar 1969-1970.

Uit de notulenboeken (in chronologische volgorde)

Lezen we verder in de notulenboeken, dan blijkt dat er voortdurend geldnood is. We zeiden al dat er elk jaar opnieuw bekeken werd of rond 13 januari geteerd dan wel glazen bier gedronken konden worden. Toen het cadeau voor deken Fritsen gekocht werd, was er geen geld meer om te teren. In 1900 werd voorgesteld om

Deze foto van het Antoniusgilde werd op 4 juli 1900 aangeboden aan Deken A. Fritsen, ter gelegenheid van diens 25-jarig jubileum.

het menu voor de teerdag te veranderen om zodoende "geregelder te kunnen teren." In 1901 kreeg de broederschap f 2,50 cadeau van de Bossche Brandweerborg, omdat 15 leden hadden geholpen bij het blussen van een brand. Op het moment dat het geld binnen kwam, was daarvan echter al f 2,25 verteerd! Bij die brand ging de trom verloren. Daardoor hoefde er ook geen kosteloze maaltijd gegeven te worden aan de tamboer. Ook al weer uitgespaard!

In 1905 kon er evenmin geteerd worden. "De groote uitgaven verbonden aan het bezoek op 19 Augustus j.l. voor Hare Majesteit de Koningin, is oorzaak dat er geen voldoende gelden zijn." Geen nood evenwel: het bestuur stelde de leden voor allemaal twee gulden bij te dragen, zodat er toch geteerd kon worden. In 1909 werd er niet geteerd omdat men voorzag dat de totstandkoming van de nieuwe kerk grote kosten met zich zou meebrengen.

Merkwaardig is het om te lezen dat in 1905 besloten werd de *boetens* niet ineens af te dragen aan de pastoor, maar ze eerst vast te stellen. Ook werd toen besloten elk jaar twee missen te laten doen voor de overleden leden en de opgehaalde gelden (collectes?) te laten boeken voor ontvangsten en uitgaven. Toen de Hinthamse Annakerk werd gebouwd (1909), was er nogal wat gekissebis over de geldelijke bijdrage door het gilde. Pastoor van Thiel kwam er zelf aan te pas om een en ander in goede banen te leiden.

In 1915 verliep de Algemeene Vergadering op 19 januari heel droevig. Een van de leden, A. van Erp, kreeg, met de kaarten in de hand, een beroerte. Hij overleed de volgende dag. In 1917 werd het jaarlijkse teerfeest niet gehouden "wegens algeheele drukte der inkwartiering in Hintham." Het verslag van de feestvergadering op 17 januari 1922 "in het Gildenhuis van den Heer Arn. Stroucken" is als enige uit het hele archief getypt en gecopieerd met een vloeistofduplicator.

In 1925 werd op uitbundige wijze het 25-jarig hoofdmanschap van Lambertus van Drunen gevierd. De burgemeester noemde deze bekende Hinthamse persoonlijkheid "een man met energie en groote werkkraft, ik zou u willen schetsen met zooals den Bosch haar sympathieken figuur heeft in hunnen Oud Burgemeester Jhr. v.d. Does de Wilbois, zoo bent U de sympathieke figuur van Hintham."

Op de teerdag van 1926 werd gecollecteerd voor de slachtoffers van de watersnood (t.b.v. Pastoor Goossens te Maasbommel). In 1932 werd er wegens de tijdsomstandigheden geen teerdag gehouden (crisistijd?). In 1933 werd er, voorafgaand aan de koffietafel, zeer gezellig gekaart. Om half 9 begon de koffietafel. Daarbij stak "den heer Stroucken een mooie spees af. Het was jammer dat hij zoo slecht te verstaan was."

In 1937 werd deelgenomen aan de optocht ter ere van het huwelijk van prinses Juliana met Bernhard. In 1940 was er opnieuw feest: Lambertus van Drunen was 40 jaar hoofdman. Er werd dat jaar ook besloten, op verzoek van de pastoor, in vol ornaat mee naar het kerkhof te trekken, op de dag dat het in de kerk zou worden bekend gemaakt (Allerzielen?). In 1941 werd de heer Van Drunen herdacht, hij was dan pas overleden. Wat mij bevreemdt: pas in 1941 werd besloten de vergaderingen te openen en te sluiten met de christelijke groet.

Na de oorlog

In 1950 bleek weer maar eens hoe de sfeer in het gilde was. De heer A. Kuipers werd tot vaandrig gekozen. Hij dankte vervolgens de Hoofdman en alle leden voor het vertrouwen in hem gesteld. "Hij voelt zich gelukkig dat hij en zijn vrouw hunnen troost zullen vinden tussen de plooiën van de Gildevanen. Ontroerd en aangedaan drukt hij alle leden de hand en spoedt zich naar huis om zijn vrouw het heugelijk nieuws te vertellen. Betsie was in de wolken en werd hiermede een groote vereerster van het Gild." In dat jaar werd ook besloten elk jaar mee te doen met de Maria-omgang in Den Bosch.

In 1952 bezocht de pastoor met zijn kapelaan de feestvergadering. Hij deed ook nog zaken: het gilde mocht vanaf 1 januari 1953 het viswater *Het IJzeren Kind*, eigendom van de parochie, huren.

In 1953 lezen we ook nog een raadselachtige opmerking: "Deze dag is van de Leden der Gilde in het Gildehuis een aftrek genomen met Kriegsblits." Weer een vraag aan lezers van Rosmalla: wat kan hiermee zijn bedoeld? Ook werd in 1953

besloten om voortaan iedere eerste dinsdag van de maand een avond bij elkaar te komen om met de windbuks en een vogelpik onderlinge wedstrijden te houden. Doel was meer leven in het gilde te brengen.

In 1954 leek er een opleving te komen. Er werden zo'n 25 insignes aangeschaft, die de leden altijd konden dragen. De teerdag zou begonnen worden door in vol ornaat, met vaandel en sjerpen, vanaf het gildehuis naar de kerk te trekken. Men wilde proberen de Antoniusmis voortaan op zondag te laten doen. "Ook werd nog gesproken over het artikel welke den Heer Venrooij uit Rosmalen over onze Gilde in het dagblad van Eindhoven heeft geschreven. De leden waren het hier niet met hem over eens. Het verzoek van het lid P. Hoedemakers aan de Vergadering om deze persoon eens op zijn puntjes te zetten werd door de vergadering toegestemd." Er kwam meer lijn in de vogelpik- en de bukswedstrijden. De winnaar over het hele jaar kreeg een prijs van ongeveer vijftien gulden en hij werd tevens tot koning van dat jaar benoemd. Tot slot is nog vermeldenswaard dat er vanaf 1954 ook een secretaris zou zijn, namelijk de heer Joh. Stroucken.

In 1955 was er voor het eerst sprake van een gemeentelijke subsidie. Daarvan (honderd gulden) wordt een windbuks gekocht. Er moest dan nog wel nagedacht worden hoe deze het best ingezet kon worden.

In 1956 won L. Stroucken de vogelpik en hij krijgt het koningskruis op de borst gespeld. Van de gemeentesubsidie werden dat jaar een dieptrom en een kleine trom gekocht. Opnieuw bleek in dat jaar de maatschappelijke betrokkenheid, zoals die in de doelstellingen van gilden tot uitdrukking hoort te komen: het batig saldo werd afgestaan ten gunste van de Hongaarse vluchtelingen.

In 1958 spande het binnen de vriendenclub. Het lid J. van Haren stelde voor om een voorzitter, secretaris en penningmeester te benoemen om daarmee het werk van de hoofdman en zijn secretaris te verlichten. Het merendeel van de leden voelde hier niet voor en vervolgens verliet Van Haren de vergadering.

In 1959 werd besloten het maximale ledental uit te breiden van 20 tot 25. Dat was nodig omdat er regelmatig heren een verzoek indienden om tot het gilde te mogen toetreden. Daarover werd steeds schriftelijk gestemd. Ook kwam er dit jaar een nieuwe hoofdman. De vorige hoofdman, J. van Haren, was dan pas overleden. Hij had in 1941 L. van Drunen opgevolgd. De nieuwe functionaris werd de in Hintham welbekende Piet Huysmans. Daarvoor waren overigens wel vier stemmingen nodig. In 1960 bedankte iemand voor het lidmaatschap van alle verenigingen die bij J. Stroucken gevestigd zijn. Ook een manier! Op 4 mei en op 7 september 1960 werden vergaderingen geopend met de christelijke groet. Daarna volgde slechts één zin: "Niets aan de orde zijnde sluit de voorzitter de vergadering." Heerlijk! Overigens bestonden veel vergaderingen in deze jaren uit het vermelden van de afwezigen, het innen van de boetes, het (her)verkiezen van hoofdman, vaandrig en deken, en het organiseren van de teerdag en gildemis.

In 1961 blijken er enige moeilijkheden geweest te zijn bij gelegenheid van het 50-jarig bestaan van de parochie. *Mijnheer Pastoor* blijkt niet helemaal vanaf 1910 op

de hoogte te zijn geweest en heeft blijkbaar *oude Parogiane* gepasseerd. "Na eenige bespreking is deze kwestie in goede verstandhouding met mijnheer Pastoor opgelost." Het effectenbezit van het gilde werd op voorstel van het lid Pennings van f 800,- op f 1000,- gebracht. De sjerpen en andere versierselen blijken zoek te zijn geraakt. Gelukkig heeft het lid J. Stroucken de medaille voor de hoogste pikker teruggevonden en aan de vergadering getoond.

In 1962 kreeg de Hinthamse Jeugdcentrale de Hinetrom toegewezen, op voorwaarde dat deze jeugdvereniging, indien nodig, trom en trosselaar leverde aan het gilde.

Over de jaren daarna is soms weinig te vinden in de notulenboeken. Er werd een lid geschorst wegens te geringe belangstelling en een lid dat afgetreden was, werd niet vervolgd wegens achterstallige contributie. In 1970 kreeg Jos Pennings een koninklijke onderscheiding omdat hij 50 jaar lid was. Opvallend is dat er rond 1970 nogal eens mensen opzegden zonder opgaaf van redenen, of na stemming niet werden geaccepteerd als lid. Ook werd diverse keren gediscussieerd om de clubavonden niet meer op woensdagen, maar op een andere dag te houden in verband met de voetballerij. Steeds werd besloten de woensdag te handhaven. Het laatste verslag dateert van 12 januari 1976.

De huidige hoofdman, Ad Maas, en de vorige, Piet Huysmans, bij de overdracht in 1989.

Tot slot

En dan nog dit: uit het kasboek van het Antoniusgilde blijkt dat rond 1892 twee keer een bedrag betaald is voor een nieuw Antonius-beeld (f 75,- en f 48,-). Volgens Henk de Werd is dit beeld aan de Lambertuskerk geschonken (*Oud-Rosmalen*, pag. 130). Dat lijkt me ook logisch, want ons gilde hoorde toen nog onder de Lambertusparochie. Is het nu zo'n gek idee om dit beeld, ter gelegenheid van het 500-jarig bestaan van het Sint-Antoniusgilde, aan de huidige parochiekerk te schenken? De Anna zal er zeker erg blij mee zijn en de Hinthamse gildebroeders niet minder!

Militair Besluit van
 1871, N. 1
 27 9 3 27 27 1 27
 1871, N. 1
 27 9 3 27 27 1 27
 1871, N. 1
 27 9 3 27 27 1 27

1-132	<u>De Vliert</u>	100	De Koning van Engeland
3	Aan den Blijk	101	De Schaapsweide
4	Den Boonhof	102	De Wortelhof
12/13	Den Boonhof	103/104	De Zwaan/de Drie Zwaantjes
15	Den Bakniet	108/109	St. Joris/St. George
16-18	Eikendaal (evt. Dijk en Daal)	119	Het Barrièrehuis
19-20	Den Heinis	124/125	Den Roghof
21	Den Oud Heynis	126	Stroomakker/Stromansakker
22	De Hooge Vliert	127	Het Keerseboomke/Kruiskesakker/ Kruysbruerenackerken
23/24	Den Huiswerf	128-130	De Lekpot
25/26	De Hooge Vliert	133-187	<u>De Tweebergse Strepen</u>
27-30	(Op) den Heinis	139	De Groote Tweeberg
33	Den Grooten Elst	143/144	Den 10e Streep in den Tweeberg
35	De (Groote) Braakmeer	145	Den 9e Streep in den Tweeberg
36-40/47	De Braak	146/147	Den 8e Streep in den Tweeberg
37-39/47	De Hooge Vliert	151	Grootboschje
41	De Waalskamp	152	De Winterstreep
43	Het Dungens Kampke	153/154	Nuytsstreep
44	Paulus Morgen	158	De Voorste Streep in den Tweeberg/Butersstrepen
48/49	Den Grooten Elst	160/160a/168/169	De Molenhoek
51-53	Den Boschkamp	170/171	De Schaapstal
56	Geuzenkamp	172/173	De Tweebergse Strepen
59	Lieve Vrouwe of Kerkekamp	174-178	De Molenhoek
61/62	de Hoekkamp (Hoekkampkes)	186	De Hoef
63	de Elf Hont	188-211	<u>De Lange Heide</u>
64	de Hooge Vliert	205	Huis genaamd "de Lange Schoorsteen" en bouwland genaamd "Schuurakker"
65	de Morgen	208	Bosch in den Meulenhoek
66	Preekerskamp	213-236	<u>De Varkenshoek</u>
67/68	Den Kleinen Elst	217	Gasthuisakker
69/70	Den Els/de Hooge Vliert	222/225	(De) Prathoek
70	De Smitskampen	227	De Wiel
71	Het Weyke	228	Den Engel
72	Het Weike/Weikampke	229	De Kleinen Ziekenakker
73/74	Den (Grooten) Els(t)	230	De Grooten Ziekenakker
75	De Elf Hont	231	Het Akkerken
76	Den Kleinen Els(t)	232	Het kersenboomke
77/78	De Spurk	233	Den Hoedernest
79	Den (Hoogen) Els(t)/de Hooge Vliert		
80	Den Grooten Halven Morgen		
81	De Piekenels(t)		
83/84	Den Bellaart		
86-88	Den Rooden Leeuw		
94/95	Het Pannenhuis/het Middagmaal		
96-98	De Valk		

Het thans afgedrukte kaartblad - het eerste blad van sectie E - heeft betrekking op de gebieden de Vliert, de Tweebergse Strepen, de Lange Heide en de Varkenshoek.

Kinderliedjes 20

122. Die holle bolle wagen

Heb je wel gehoord van die
Holle bolle wagen,
Waar die schrokkerige Gijs op zat?
Doe kon schrokken
Grote brokken:
een koe en een half,
een heel paard half,
een os en een stier,
zeven tonnen bier,
een kerk vol schapen,
een schip vol rapen.
En nog kon Gijs
van de honger niet slapen.

123. Klikspaan

Klikspaan, boterspaan,
Je mag niet door mijn straatje gaan.
't Hondje zal je bijten,
't Katje zal je krabbelen,
Dat komt van al je babbelen.

124. Klein, klein kleutertje

Klein, klein kleutertje,
Wat doe je in mijn hof?
Je plukt er al mijn bloempjes af
En maakt het veel te grof.

Och, mijn lieve mamaatje,
Zeg het niet tegen papaatje.
Ik zal zoet naar school toe gaan
En de bloemetjes laten staan.

125. Schuitje varen

Schuitje varen, theetje drinken,
Varen we naar de Overtoom,
Drinken we zoete melk met room,
Zoete melk met brokken,
Kindje mag niet jokken.

126. Daar was eens een vrouw

Daar was eens een vrouw,
Die koeken bakken zou,
En het meel dat wou niet rijzen.
De pan viel om,
En de koeken waren krom,
En de man heet Jan van Gijzen.

127. Hela, plaats gemaakt

Hela, plaats gemaakt,
Voor die jongedame.
En de koekoek op het dak,
Zingt een lied op z'n gemak.
O, mijn lieve Augustijn,
Deze dame zal het zijn.

128. Berend Botje

Berend Botje ging uit varen,
Met z'n scheepje naar Zuidlaren.
De weg was recht,
De weg was krom.
Nooit kwam Berend Botje weerom!

Een, twee, drie, vier,
Vijf, zes, zeven.
Waar is Berend Botje gebleven?
Hij is niet hier,
Hij is niet daar.
Hij is naar Amerika.

129. Mooi Ietje Fietje

Mooi Ietje Fietje trek je baljurk aan,
Dan zullen we samen naar het bal toegaan.
Nee, meneer, ik dank u zeer,
De polka is geen mode meer.
Bovendien heb ik een man,
Die me de polka leren kan.

130. Twee emmertjes water halen

Twee emmertjes water halen,
Twee emmertjes pompen,

Meisjes op hun klompen,
Meisjes op hun houten been,
Rij maar door mijn poortje heen.
Van je ras-ras-ras,
Rij de koning door de plas.
Van de voort-voort-voort,
Rij de koning door de poort.
Van je erre-erre-erre,
Rij de koning door de kerk
Van je een, twee, drie.

131. Alles in de wind

Alles in de wind, alles in de wind,
Daar loopt een schipperskind.
Kom hier, Rosa,
Je bent mijn zusje, je bent mijn zusje.
Kom hier, Rosa,
Je bent mijn zusje, ja, ja!

O wat spijt, o wat spijt,
Nu ben ik mijn zusje kwijt.
Kom hier, Rosa,
Je bent een ander, je bent een ander.
Kom hier, Rosa,
Je bent een ander, ja, ja!

Onder die brug, onder die brug,
Vond ik mijn zusje terug.
Kom hier, Rosa,
Je bent mijn zusje, je bent mijn zusje.

Kom hier, Rosa,
Je bent mijn zusje, ja, ja!

132. De poppenkraam

Ik stond laatst voor een poppenkraam,
Daar zag ik al die poppen staan.
Ik vroeg: wat doen al die poppen hier?
Die poppen drinken poppenbier,
Die poppen drinken poppenwijn,
Wat zullen die poppen vrolijk zijn!

133. Zakdoekje leggen.

Zakdoekje leggen,
Niemand zeggen.
'k Heb de hele nacht gewaakt,
Twee paar schoenen heb ik afgemaakt,
Eén van stof, één van leer,
Hier leg ik mijn zakdoekje neer.

134. Opa Bakkebaard

Opa Bakkebaard heeft een huisje,
En in dat huisje is het goed.
Opa Bakkebaard is aan 't werken,
En weet jij wel wat hij doet?
Hij veegt de vloer,
Met een bezem, met een bezem.
Hij veegt de vloer.
Zó veegt hij de vloer.

De fraters van Tilburg

Jan Hoofs

Als ik het weekblad *De Molen* opensla en ik lees daarin de column van Henk de Werd over het wel en wee van Rosmalen, dan denk ik: "Verdorie, 't *Rusmolles* is toch waarachtig ook *platte praot*." Omdat mijn wieg in Tilburg stond, weet ik wat dialect betekent, want het werd mij in de volkse buurt waar mijn ouders handel dreven, met de papelepel ingegeven. Iedereen buiten Tilburg zei altijd: "Het Tilburgs is zo'n platte taal dat het geen dialect meer is." Aanhoudelijk werden wij daarmee geconfronteerd. Zelfs onze liedjes waren Tilburgs. Ongetwijfeld kent u de

tekst: "Dan ziede daogelijks fraters zat, dan zeg ik gatverdikke, / Dan zède gij van onze stad, van Tilburg net as ikke...!"

Over fraters gesproken. Tilburg had er wel *duuzend*, overal zag je die zwarte togen. Onze levenshouding en opleiding werden beheerst door deze fratergemeenschap van Bisschop Zwijsen. Omdat ik zeker weet dat heel veel Rosmalenaren in aanraking zijn gekomen met deze fraters, die recent in het nieuws kwamen met de reclame voor intreding, vertel ik u een kostelijk onnozel verhaal over deze fraters van Tilburg. Natuurlijk in plat Tilburgs, al heb ik de scherpste Tilburgse kantjes er afgehaald.

As ge vruuger in Tilburg wônde, dan kon ut nie aandere of ge zaagt geregeld fraters over de straot loope, Fraters mee stêrtjes van achtere en un stukske kachelpèèp mee un randje op hullieje kop. Zoo hadde iedere woensdag twee fraters, die saome ginge waandele: frater bôtramsnijer en frater van dun aquarium, twee gezworen kameraden. Mistal liepe ze dan naor dun buite van de fraters aon de Gôl-seweg. Ene keer in ut jaor gingen ze mee vekaansie. Dan wiere ze dur frater Overste uitgezakt en dan ginge ze op reis. Frater bôtramsnijer en frater van dun aquarium han al zôwè alle bakkerije van Nederland gezien om uit te vèene of er èèrgend nog beter brooj gebakken wier dan dur frater Rembertus. Ze han al zoveul brôod gepruufd de ze ut ôk nie mir wiese. Dus zee frater bôtramsnijer dat ut nauw de burt was van frater van dun aquarium, om uit te maoke waor ze mee de vekaansie naor toe zon gaon. En frater van dun aquarium zee det ie zo gêre us naor Scheveningen zô wille om daor us naor de vissers en de vissen te kêke. Frater Overste vond ut goed, as er mar enkelt nor vissers gekeke zô worre. Dus kregen ze un paor fêftigers en nog wê klèèn geld van frater Overste. Ze gingen mee de trein over Breda en over de grôte brug bij Moerdèèk naor Rotterdam en van daor naor Scheveningen. In Scheveningen aongekome, hebbe ze alles goed bekééke en ze hebbe ôk de plaots gevonden waor de vissers aonkome as ze terugkome van ut vissen. Ze hebbe daor mee unne visser de vangst bekééke en bewonderd. Ze hebbe tussen al die dooje visse nog unne levendige herring ontdekt en ze hebbe die ôk us goed bekééke, veural de frater van dun aquarium. Toen dieje visser vroeg weur om ze zô goed naor dieje vis kééke, hee frater van dun aquarium verteld wè-tie eigelijk vur de kost deej. En toen kreeg ie van dieje visser de levendige vis mee in un bèkske mee zoutwaoter, zô dè dieje vis kos blêve leeve, en nog un hil verhaal van dieje visser hoe ze um in leeve moesse hauwe. Irst won ze um eigelijk nog nie hebbe, want frater van dun aquarium zeej dè visse veur de vissers waare, mar de visser zeej dè visse genoeg had en dè ze um gerust mee mochte neeme. 's Aovonds laot zên ze vurzichtig mee hullie vis naor Tilburg teruggereje mee ut spoor en daor hebben ze um in un zoutwaoteraquarium gestopt.

Dun aandere dag stond in de Maasbode dè de fraters van Tilburg van unne visser unnen herring (dus unne zoutwatervis) gekregen han en dè ze die han meegenomen nor Tilburg vur hullieë aquarium. En ut stêrtje kwispelde nog wê speulser achter dur aon en ut pèpke stond nog wê frêeter op durren bol.

Iederen dag hee frater van dun aquarium vur zonne vis gezôrgd en er vural op ge-

let dê ut waoter nog zout zat waar. Geregeld moes ie un klèèn bietje zout bij ut waoter bij doen. Nou waar de frater van dun aquarium nogal zuinig uitgevalle want hullie pa had vruuger aaltij gezee dê ge rijker wordt van wêênig opmaoke dan van veul verdiene. Hij dee toen stiekum telkens wê minder zout in dun aquarium, dê schilde bekaant unne stuiver in de maond. Zootjes aon deetie hillemaol gin zout mir in dê waoter. Dan kwaam in de Maasbode dê de fraters van Tilburg van unne visser unnen herring (dus unne zoutwaotervis) gekrege han, die ze han meegenome nor Tilburg en dê ze dieje vis stiekum minder zout in zun waoter han gedaon en da ze nouw van diejen herring (dus unne zoutwaotervis) unne zootwaotervis han gemôkt. En ut stèrtje kwispelde nog wê speulser achter dur aon en ut pêpke stond nog wê frêeter op durren bol.

Tot nu toe hadde frater bôtramsnijer en frater van dun aquarium iedere woensdage middag, as ze ginge waandele durre zootzuute watervislanddier in de steek moete laote, mar nouw ginge ze um meenemen in un mëndje. En ut nieuwe landdier vond ut wê leuk om ôk de wereld buiten ut waoter uns te bekèêke. En toen frater bôtramsnijer mee frater van dun aquarium onderweg efkes uitrustte van ut waandele is op unne goeien dag de zoutwatervis, die unne zootwaotervis was geworre uit zun mëndje gestapt en is wê rond gaon kruijen net as un klên keind. Frater bôtramsnijer en frater van dun aquarium hebbe um lôpe geleerd. Toen stond er in de Maasbode dê de fraters van Tilburg van unne visser unnen herring (dus unne zoutwaotervis) gekrege han, dê ze die han meegenome naor Tilburg en dê ze dieje vis stiekum minder zout in zun waoter han gedaon en dê ze nouw van diejen herring (dus unne zoutwaotervis) unne zootwaotervis hadde gemaakt en dê ze toen van dieje zootwaotervis un landdier hadde gemôkt en dêze nouw dê landdier han lere lôpe. En ut stèrtje kwispelde wê speulser achter dur aon en ut pêpke stond nog wê frêeter op durren bol.

Voortaon liep diejen herring elke woensdag op de waandeling mee frater bôtramsnijer en frater van dun aquarium mee van de Gasthuisstraat naor de Gôlseweg. Dun herring had dan un halsbandje aon, dê frater schoenmaoker veur um gemaakt ha, mee un kettingske, dê frater smid gemaakt ha. Op unne goeie, of beter gezéé, op unnen hille kwaoien dag waren ze wir mee durre vis aon ut waandele. En de zon scheen op durren bol en ut stèrtje kwispelde speuls aon dur achterwerk. Ut was wêrm, de voete din er zeer van. Ze hebbe dur schoene uitgetrokke en zên efkes in de Laaij gaon dokkele. Diejen herring duraachteraon. Laot um naauw vergete zên, hoe t'ie moes zwemme...

Gedenkteken gesneuvelde Indiëgangers

Op 1 augustus 1998 vond bij de Vennehof de onthulling plaats van een gedenkteken ter herinnering aan Martien Spierings en Wim van der Heijden. Beiden kwamen om in Nederlands-Indië en zijn aldaar begraven. Het leek de redactie een goede zaak hier uitvoerig aandacht aan te schenken. We zijn dan ook blij de teksten van de toespraken

integraal te mogen publiceren. Verder publiceren we de levensgeschiedenis van Martien en Wim, zoals die in het boek Wel gestorven niet vergeten van A. van den Elzen opgetekend is.
(A.v.d.Ven)

Welkomstwoord (A. v.d. Elzen)

"Dames en Heren, het is met bijzonder veel genoegen dat ik u allen namens de Rosmalense Indië-Veteranen op deze avond van harte welkom mag heten op deze plek in Rosmalen, waar de gedachteniskapel Vennehof staat, waarin met name die oud-Rosmalenaren worden herdacht die tijdens de Tweede Wereldoorlog 1940-1945 door oorlogshandelingen om het leven kwamen. Daarnaast worden in deze

A. v.d. Elzen aan het woord.

gedachtenisruimte ook de twee jonge Rosmalenaren Martien Spierings en Wim van der Heijden herdacht, die bij het vervullen van hun militaire dienstplicht in het voormalig N.O.-Indië na de Tweede Wereldoorlog daar om het leven kwamen. Hun thans nog in het leven zijnde Rosmalense collega's waren echter van mening dat aan hun twee gesneuvelde wapenbroeders - evenals op vele plaatsen in Nederland het geval is- door een afzonderlijk

gedenkteken aandacht moest worden besteed.

Een speciaal woord van welkom is hier vanavond zeker op zijn plaats voor:

- De loco-burgemeester van onze gemeente, de heer Rien van Grunsven;
- Pastor Jan Schepers van de Lambertusparochie, die ons zojuist in de Eucharistieviering is voorgegaan;
- De hier aanwezige familieleden van Martien Spierings en Wim van der Heijden;
- De hier aanwezige Rosmalense Indië-Veteranen.

Dat allen die aan de totstandkoming van dit gedenkteken hebben meegewerkt, hier aanwezig zijn, stellen we erg op prijs. Na de onthulling zullen we daar graag op terugkomen.

Op bijzonder hoge prijs stellen wij het dat vandaag, op 1 augustus 1998, precies 49 jaar na het begin van de wapenstilstand op Java waar beide Rosmalenaren hun dienstitijd hebben doorgebracht, zovele van hun oude dienstmakkers uit alle delen van ons land hier aanwezig zijn, waaronder ook Lt. kol. b.d. de heer Witlox, en dat wij een van de toenmalige officieren van dit onderdeel, de Lt. kol. Ton Hoes, thans mogen verzoeken om dit monument te onthullen."

Toespraak bij de onthulling (A. Hoes)

"Het waren geen bliksemacties met inzet van vliegtuigen, tanks en artillerie. Geen frontoorlog, loerend over de rand van een loopgraaf naar de vijand in het

schootsveld. Geen aan uniform duidelijk herkenbare vijand. Het was een land van overgoten zonneschijn, een weelderig schitterende natuur, frisse heldere ochtenden, dat zoeler werd naarmate de zon hoger klom. Waar de ontelbare en over het algemeen vriendelijke bevolking nijverig werkte voor haar dagelijks bestaan. Vredig? Een vraag, maar onvoorstelbaar mooi en mysterieus!

Dat was het immens grote eilandenrijk *de gordel van smaragd*, waar wij heen werden gestuurd, opgeklopt uit de kazerne-steenmassa's van Venlo en Roermond. Gezamenlijk ingescheept, woensdag 5 februari 1947 in Amsterdam. Jongemannen, 18, 19 jaar oud, nog maar pas uit de wreedheid en onzekerheid van een verwoestende wereldoorlog ontsnapt. Nog zo kort de gezinsrust hervonden, merendeels de landsgrenzen nooit overschreden, klaargestoomd in de korst mogelijke tijd om een regeeringsopdracht te gaan vervullen, een opdracht in een land ver weg, aan de andere kant van de aardbol, waar alles volkomen afweek van wat men kende en vertrouwd was, mensen, dieren, bomen, vruchten en bloemen. Vooral de bevolking, die mensjes, aardig maar ondoorgrondelijk, slim.

Ingescheept in de "Johan van Oldenbarnevelt", immens groot, 8 dekken hoog, na enkele schorre hoornstoten statig wegdrijvend. Sneeuw op het dek; het was koud in februari '47. Twee dagen later een ander natuurelement, windkracht 9 in de Golf van Biscaye. Het zeekasteel werd opgezwiept en neergeklapt door de metershoge golven, krakend in alle voegen, de krachtige schreepsschroef, vrijkomend uit het water, raasde met geweld. Angst op vele gezichten door dit gecombineerde geweld. Enigszins door de bemanning gerustgesteld: "Indien de boot kraakt kan hij niet breken". De eerste angst. Vele angsten zouden in de komende jaren nog volgen.

Vier weken een prachtige reis; geen ingrijpende problemen. Een gladblauwe Middellandse Zee, eilandjes, Afrikaanse kust. En dan Port-Said. Eén dag stil liggen; wachten voor doorvaart door Suez-kanaal. Handelaren in bootjes krioelend om de machtige *Johan*, de goochelaar met zijn *kippetjes*, muntenduikers. Langzaam glijdend door het Suez-kanaal, in de verte Bedoeïnen lopend naast en zittend op kamelen. Wat een tafereel! Daarna dagenlang water en water, Rode Zee, Golf van Aden en vooral de Indische Oceaan. Soms prachtige eilandjes op afstand, omringd door blauw-groen-gele kleurnuances van diep naar ondiep water en palmbomen die ons toewuiven. Vliegende vissen, dolfijnen, bruinvissen. Een dag passagieren op Sabang, Sumatra, tot eindelijk het lang naar uitgeziene eindpunt van de zeereis in zicht komt: Tandjong-Prick, de haven van Batavia. Ontscheping. Dit was de reis waar duizenden jongens van hebben genoten. Voor wie van hen zou er geen terugreis zijn...?

Het echte werk zou nu gaan beginnen. Wat staat ons te wachten, wat kan er gebeuren. Die wrede Japanse bezetters waren reeds verslagen. Echter, er was een chaos ontstaan door rebellerende groepen inheemse jongeren: "Merdekah! Vrijheid!" Duizenden door de Japanners geïnterneerde Nederlanders en pro-Nederlandse inheemsen werden bedreigd en reeds velen vermoord. Wij moesten orde op

zaken stellen, resulterend in een vreedig bestaan zoals vóór 1942. In militaire gebouwen affiches, soldaat met de wijsvinger op dichtgeknepen mond met tekst: "Zwijg, overal loert en luistert de vijand". Maar wie was die vijand, waar te vinden, hoe herkenbaar? Onze opleiding was kort geweest. Bewakingsbataljon, taak: bewaking belangrijke objecten. Bij de Eerste Politionele Actie al een offensieve opdracht. Bezetting van alle vitale objecten in Batavia. Het verliep feilloos. Daarna zuivering van gebieden rond Tangerang, ten westen van Batavia. Bij de staakt-het-vuren-overeenkomst viel deze streek onder de controle van Nederlandse troepen, doch nog niet ingenomen. Ook deze acties van gebieds-zuivering gaven geen problemen. Afgelopen waren de bewakingstaken; over-

A. Hoes aan het woord.

gang naar patrouille-lopen om infiltranten te onderscheppen. Zo langzaam aan het échte werk. Bleek een goede leerschool voor wat de toekomst belofde te worden. Een ommekeer die ons tot gevechtsbataljon formeerde. Een periode van intensieve militaire inzet breekt aan. Overgeplaatst naar het gebied rond Poerwokerto in Midden-Java werd de druk van de tegenstander meer en meer merkbaar. Onze eenheid werd uitgerust met bren-carriers, 3-inch-mortieren en pioniersspecialisten. Roversbenden, genaamd Rampokkers, vaak ondersteund door TNI-militairen, terroriseerden de bevolking in de kampongs: moorden, brandstichting, plunderingen, ophitsen tegen de Nederlandse troepen, meestal in de diepdonkere tropennachten, waardoor zij beter konden ontvluchten. Slopende tijden.

Plotseling was het er: rollend materiaal. Over wegen en per spoor drong het Republikeins gebied binnen en volbracht hun opdracht binnen de gestelde termijn. Echter, internationaal had de politiek geen vrede met onze actie en men blokkeerde verdere afwerking. Dit was een steun in de rug van de tegenstander. Zij consolideerden zich en voerden de intensiteit van hun actie op ondanks het staakt-het-vuur-bevel. Dit werd de periode van onze grote verliezen aan mankracht. Dit was ook de periode waarin datgene gebeurde waarvoor wij ter herdenking nu hier bijeen zijn. Martien Spierings en Wim van der Heijden sneuvelden, respectievelijk 22 en 21 jaar jong. In één klap weg uit het leven. Geen bootreis terug naar Nederland, naar huis en familie. Geen toekomst meer, waarvan zij zich zeker een voorstelling hadden gemaakt, waarin zij nog van zo veel fijne dingen hadden kunnen genieten.

Als je bij die overweging stilstaat, vraag je jezelf steeds weer af *waarom*? Misschien moeten wij na ruim 50 jaar hiervan afstand kunnen nemen. Wel mogen wij stellen dat, alle negatieve berichten over de inzet van onze troepen ten spijt, door het ingrijpen van Nederlandse eenheden vele duizenden door de Japanners geïnterneerde Nederlanders en pro-Nederlandse inlanders gered werden voordat moordende fanatieke jongerengroepen konden toeslaan, nog eens duizenden ondervoede, zieke en gewonde bewoners geholpen konden worden door aanvoer van medicamenten en levensmiddelen en rust werd gebracht waar het handelsleven, vooral via de *passars*, weer op gang werd gebracht en welvaart op het platteland weer toekomst kreeg. Daaraan heeft iedere militair, wát zijn inzet ook was direct of indirect aan bijgedragen.

Dat Martien en Wim niet geleden hebben, mag dan een troost zijn, het wegvallen uit de kring van hun dierbaren mag nooit als een vanzelfsprekendheid van deze vuile acties aanvaard worden. Een groot goed voor allen die in het voormalig Nederlands-Oost-Indië zijn ingezet, alsook voor alle nabestaanden van onze gesneuvelde vrienden, is het feit van de erkenning. De veteranen krijgen na lange tijd van zwijgen de aandacht die zij verdienen. Maar vooral ook de *waardering*. Wij zorgen door het organiseren van reünies dat de vrienden op regelmatige tijden elkaar ontmoeten om de belevenissen van toen en nu met elkaar te kunnen uitwisselen. De '47-'50-periode heeft indrukken achtergelaten die diep gegroefd zijn in leven en denken en nooit uitgewist kunnen worden. 4-11 R.I. heeft een onderling sterke band. Het grote verlies aan manschappen heeft wellicht de mannen dichter bij elkaar gebracht. 42 vrienden, waaronder Martien en Wim, moesten wij noodgedwongen achterlaten. Een triest record bij het Regiment *Limburgse Jagers*. Het betrekken van nabestaanden bij deze reünies vinden wij in deze levensfase zeer belangrijk en we stellen het bijzonder op prijs velen van hen iedere keer weer te kunnen begroeten.

De waardering voor de gevallen kan op geen enkele wijze meer indruk wekken dan op de manier waarop dit vandaag hier plaatsvindt, door de zorg van de gemeenschap een blijvende plaats te creëren. De namen van Martien en Wim in de herinnering te laten voortleven is immers nog het enige wat wij voor hen kunnen doen. Laten wij de dapperheid en moed niet onderschatten die zij in die periode dagelijks moesten opbrengen met het uitvoeren van opgedragen taken. Het werd hun noodlottig! Daarom wil ik mijn dank uitspreken tot de heren Dielissen, Van den Elzen, alsook aan de bestuursleden van de Vereniging Rosmalense Oud-Indië-gangers, de heren Van Zuijlen en Westerlaken niet alleen voor het initiatief, maar ook voor het tot stand brengen van dit sfeervol monument. Ik weet dat heel wat horden genomen moeten worden voordat zo'n idee is gerealiseerd. Bijzondere waardering heb ik voor het feit dat u contact hebt opgenomen met het Indië-bataljon waarbij Martien en Wim ingedeeld waren, hetgeen geresulteerd heeft in het feit dat diverse oud-militairen die beide gesneuvelde jongens van nabij meegemaakt hebben, nu hier aanwezig zijn. Persoonlijk beschouw ik het een eer deze onthulling te mogen verrichten. Een blijvende herdenking, zoals dit monument, geeft gelegenheid te kunnen herdenken.

In mijn toespraak heb ik gezegd dat wij werden uitgezonden om orde op zaken te stellen en een vrede te bewerken zoals er die was voor 1942. Het daarvoor door de toenmalige Minister van Oorlog toegekende Ereteken van *Orde en Vrede*, prachtig verwerkt aan de bovenkant van dit monument, postuum uitgereikt aan de nabestaanden van Martien Spierings en Wim van der Heijden en persoonlijk aan allen die terugkeerden, mag met trots gedragen worden. Immers, er is in het voormalig Nederlands-Oost-Indië door het ingezette leger goed werk verricht. Daarom sluit ik af met de woorden: zij die daar waren, *mogen* gezien worden; zij die bleven *moeten* herdacht worden."

Dankwoord (A. v.d. Elzen)

"Dames en Heren, het is, zo dacht ik, na deze korte plechtigheid niet anders dan passend op dit moment namens de Rosmalense oud-Indië-Veteranen woorden van dank uit te spreken aan het adres van hen die aan de realisatie van dit gedenkteken hun hartverwarmende medewerking hebben gegeven. In dit verband noemen we achtereenvolgens:

- Het bestuur van de Stichting Gedachteniskapel Vennehof, dat spontaan toestemming gaf dit gedenkteken op deze plek te realiseren;
- De heer Jos Heijmans, bouwkundige en zelf Rosmalens Oud-Indië-Veteraan, die het ontwerp van dit gedenkteken heeft gemaakt;
- De heer Harry Gruben, de architect van Vennehof, die ook de plaats van dit monumentje bepaalde, een nieuwe terreinindeling maakte en de aanvraag voor de bouwvergunning verzorgde. Voor zijn zeer gewaardeerde medewerking wil ik hem namens de Rosmalense Indiëgangers graag een ingelijste foto van dit gedenkteken en het beeldje de sawah-trapper aanbieden.

Vervolgens wil ik ook graag de echte bouwers bedanken, die door hun fantastische medewerking, ook in financieel opzicht, de realisatie van dit gedenkteken in zo'n kort tijdsbestek mede hebben mogelijk gemaakt. Daarom wil ik dan ook graag een ingelijste foto van dit gedenkteken en een beeldje van de sawah-trapper overhandigen aan de volgende Rosmalense bedrijven: Bouwbedrijf Timmers BV, Natuursteenbedrijf Tibosch, Stratenmakersbedrijf De Nieuwe Rosmalense Onderneming. Tenslotte gaat onze dank ook naar Lt. Kol. Ton Hoes voor het onthullen van dit gedenkteken. Het was niet zo maar een simpele handeling, maar de inleiding op deze onthulling sprak ons zeer aan. Als herinnering ook voor u, overste, een ingelijste foto."

Martinus Wilhelmus Spierings (Martien) (18-1-1926 - 15-9-1948)¹

Martien was de zoon van Hubertus Jozephus Spierings (13-2-1887 Maastricht - 23-1-1969 Berlicum) en Maria Elizabeth van de Ven (16-6-1890 Rosmalen - 10-11-1956 Rosmalen). Het beroep van Sjefke Spierings was kleermaker. Op 11-10-1916 kwam hij uit Veghel en vestigde hij zich in Rosmalen, waar hij op 16-6-1920 in het huwelijk trad. Uit dit huwelijk werden in Rosmalen zes kinderen, vijf jongens en een meisje geboren:

1. Henricus Cornelis (Harrie), 25-5-1921 - 13-8-1987 's-Hertogenbosch;
2. Maria Elizabeth (Marietje), 20-5-1922;
3. Cornelis Henricus, 22-4-1923 - 22-7-1927 Rosmalen;
4. Antonius Hubertus (Antoon), 14-9-1924;
5. Martinus Wilhelmus (Martien), 18-1-1926 - 15-9-1948 3 km westelijk van Djelegong (oorlogsslachtoffer);

6. Cornelis Henricus, 13-5-1928 - 2-6-1928 Rosmalen.

De familie Spierings-van de Ven woonde vele decennia in het pand G81 (*Het klein Venneke*). Thans heeft het als adres Brouwerijstraat 2. De vroegere achterkant is echter voorkant geworden en omgekeerd. In dit pand is nu de artspraktijk van M. de Gouw gevestigd.

In de periode voor de Tweede Wereldoorlog en nog lang daarna was de Brouwerijstraat en de Korte Venstraat nog niet aangelegd en moesten de bewoners van dit stukje Rosmalen het doen met een zandpad van twee meter breed, dat zij om een onderscheid te kunnen aangeven met het toenmalige 't Ven (thans Raadhuisstraat) -waar in het midden een één meter breed klinkerpaadje was aangelegd- betitelden als *Het klein Venneke*.

In het pand G81 oefende *Sjefke de klimmaker* (zoals Sjefke Spierings in Rosmalen algemeen bekend was) zijn vak uit. In dit huis vond Martien in zijn vader een goede leermeester. Voor het linkerraam van de woning zagen de voorbijgangers Sjefke vaak op een grote tafel in de kleermakerszit aan het werk. Na het overlijden van zijn vrouw verhuisde Sjefke op 14-2-1958 naar 's-Hertogenbosch, van waaruit hij enige jaren later naar het bejaardenhuis in Berlicum ging, waar hij op 23 januari

Martien Spierings, 1926-1948.

¹ Deze en volgende paragraaf zijn verkorte bewerkingen van de hoofdstukke 48 en 49 uit *Wel gestorven, niet vergeten* door drs. A. van den Elzen, een boek dat bij de auteur overigens nog altijd leverbaar is.

1969 op 78-jarige leeftijd overleed. Het echtpaar Spierings-van de Ven werd begraven op het kerkhof van de Lambertusparochie te Rosmalen.

Martien Spierings was een van de 59 Rosmalense jongens die na de Tweede Wereldoorlog onder de wapenen moesten en naar het toenmalig Nederlands Oost-Indië werden uitgezonden om daar "orde en rust te herstellen", zoals de opdracht luidde. Op maandag 8 november 1946 werd de toen bijna 21-jarige Martien Spierings op de Frederik-Hendrikkazerne te Blerick (Venlo) ingelijfd bij het 11° Regiment Infanterie van de Koninklijke Landmacht. Na de eerste opleiding werd hij op vrijdag 24 januari 1947 overgeplaatst naar de staf van het 11° Regiment Infanterie en op woensdag 5 februari 1947 -dus nog geen drie maanden na zijn opkomst in militaire dienst- vertrok hij als dienstplichtig soldaat per *ms Johan van Oldenbarnevelt* naar Nederlands Oost-Indië. Op dinsdag 18 februari 1947 werd de keerkring gepasseerd en op donderdag 6 maart 1947 kwam men aan in de haven van Batavia (Tandjungpriok). Op zaterdag 19 april 1947 werd Martien overgeplaatst naar de 2° compagnie van het 4° bataljon van het 11° Regiment Infanterie (2-4-11 RI). Martien Spierings sneuvelde op woensdag 15 september 1948, volgens het gedachtenisprentje te Bobotsari, terwijl de commandant van 4-11 RI als plaats van overlijden aangeeft: "3 km westelijk van Djelegong" ("SHEET44/XL-D vak 76.85"). In de akte van overlijden bij de gemeente Rosmalen staat eveneens "3 km westelijk van Djelegong". Voor zover wij hebben kunnen nagaan is dit misverstand ontstaan doordat het onderdeel waartoe Martien behoorde op het moment van zijn sneuvelen gelegerd was in Bobotsari.

De tweede Rosmalense jongeman die in Nederlands Oost-Indië (Wim van der Heijden, zie verderop) bij hetzelfde onderdeel was ingedeeld, was bij het sneuvelen van Martien aanwezig. Martien werd door het hoofd geschoten waardoor zijn hoofd geheel verbrijzeld werd.

Volgens onderstaande verklaring van de commandant van 2-4-11 RI, de reserve-majoor E.L.A. van Nispen tot Pannerden, werd Martien op vrijdag 17 september 1948 begraven op het kerkhof te Banjoemas.

Op 17 september 1948 werd van het bureau van de adjudant-generaal te Bandoeng aan de burgemeester van Rosmalen een telegram verzonden met het verzoek om de vader van soldaat M.W. Spierings, legernummer 260118158, te informeren omtrent diens sneuvelen. De boodschap van het overlijden van Martien bereikte Sjeffe Spierings en zijn vrouw zaterdagvoormiddag 18 september 1948. Deze boodschap werd hun gebracht door de pastoor van hun parochie, de H. Lambertusparochie, H.J.A. van der Meijden, die ook een van de klanten van Sjeffe de klirmer was. Een zaterdag en zeker de voormiddag was in die tijd gewoon werktijd. Zoon Harrie was reeds getrouwd. Marietje was boodschappen doen en Antoon was naar zijn werk. Vader Spierings bezig in zijn werkkamer. Door de ramen, waarvoor vanwege het welkome natuurlijke licht nooit gordijnen hingen, zag Sjeffe de pastoor al aankomen. Normaal stak de pastoor buiten zijn hand al omhoog en verscheen er een lach op zijn gezicht. Ditmaal keek hij zeer ernstig. Marietje vertelde mij:

"Vader voelde als het ware dat er iets met Martien was". Toen de pastoor vertelde dat hij een slechte boodschap had omdat Martien zwaar gewond was, wist Sjefke dat zijn zoon gestorven was, iets wat de pastoor slechts kon bevestigen. Toen Marietje thuiskwam, trof zij haar ouders diep bedroefd en in rouw gedompeld aan. Natuurlijk was dit een harde slag voor de familie Spierings. In de jaren die volgden kwamen de jongens die in Nederlands Oost-Indië hun dienstplicht vervulden geleidelijk naar huis. Wij kunnen ons best voorstellen dat bij families waarvan een lid in dat land sneuvelde, oude wonden werden opengereten.

Martien werd herbegraven op het ereveld *Pandoe* (dat betekent: "draagbaar") te Bandoeng, zoals blijkt uit onderstaande brief d.d. 26-11-1949. Op donderdag 30-8-1990 brachten twee Rosmalense oud-Indiëgangers, Theo van der Els en Antoon Heijmans, een bezoek aan dit graf. Hier-

naast een foto van het graf van Martien Spierings op het ereveld te Bandoeng. Bij mijn onderzoek ontdekte ik dat aan Martien Spierings postuum machtiging was

verleend tot het dragen van het Ereteken voor Orde en Vrede met de gespen 1947 en 1948, maar dat om mij niet bekende redenen in het verleden verzuimd werd dit ereteken aan de nabestaanden uit te reiken. Dit verzuim werd op vrijdag 29 december 1995 goedge maakt. Gedurende een korte plechtigheid werd door burgemeester Van der Velden dit teken met het daarbij behorende certificaat aan de nabestaanden van het echtpaar Spierings-van de Ven uitgereikt.

Wilhelmus van der Heijden (Wim) (14-7-1927 - 19-1-1949)

Wim was de zoon van Johannes van der Heijden (17-4-1887 Dinther - 16-6-1975 Rot-

Rosmalens Oost-Indiëganger Wim van der Donk bezoekt tijdens zijn diensttijd het graf van Martien Spierings te Banjoemas.

terdam) en Adriana van der Heijden (29-7-1887 Rosmalen - 1-12-1971 Rosmalen). Het huwelijk werd gesloten in Rosmalen op 24-10-1916. Uit dit huwelijk werden in Rosmalen zes kinderen geboren, drie jongens en drie meisjes:

1. Petronella (Pietje), 3-5-1918;
2. Jacobus (Koos), 3-1-1920;
3. Hendrika (Riek), 2-10-1921;
4. Jacoba (Coby), 31-7-1923;
5. Antonius (Antoon), 8-7-1925 - 1-10-1991 Rosmalen;
6. Wilhelmus (Wim), 14-7-1927 - 19-1-1949 Wonosari (Indonesië) (oorlogsslachtoffer).

Vader en moeder werden begraven op het kerkhof van de Lambertusparochie te Rosmalen.

De familie Van der Heijden-van der Heijden woonde vele jaren in het pand Oude Baan D171. Dit pand moest helaas, zoals zovele fraaie panden in de gemeente Rosmalen, vanwege de forse uitbreidingen die doorlopend plaatsvonden het veld ruimen. In dit gedeelte werden later de Hoevens gebouwd.

Zoals we hiervoor reeds hebben kunnen lezen, was Wim de jongste van het gezin Van der Heijden. Zijn militaire leven verliep nagenoeg hetzelfde als dat van de hiervoor reeds besproken Martien Spierings. Wim kwam, evenals Martien, onder de wapenen op 8 november 1946 in de Frederik-Hendrikkazerne te Blerick, bij de Koninklijke Landmacht, het 11° Regiment Infanterie. Na een opleiding van drie maanden vertrok hij op 5 februari 1947 uit Nederland per *ms Johan van Oldenbarnevelt* naar Nederlands Oost-Indië. Op 18 februari werd de keerkring gepasseerd. De *Johan van Oldenbarnevelt* arriveerde op 6 maart 1947 in de haven van Batavia (Tandjungpriok), waar de debarkering plaatsvond. Wim was aanwezig bij het sneuvelen van Martien op woensdag 15 september 1948. Wim van der Heijden sneuvelde vier maanden later op woensdag 19 januari 1949 in Wonosari, terwijl zijn onderdeel 2-4-11 Regiment Infanterie gelegerd was in Kebumen.

Wim sneuvelde tegelijkertijd met de overige bemanningsleden van hun bren-carrier die totaal vernietigd werd door een zogenaamde trekbom. De zeven inzittenden waren allen nagenoeg op slag dood. De zes overige bemanningsleden waren: W.B. Bleekman uit Berghem, F.A. van den Eerenbeemt uit Asten, M. Goossens uit Gemert, G. van Hassel uit Orthen, W.L. van den Heuvel uit Berghem en G.J. Klock uit Winschoten. Zij werden begraven op 20-1-1949 te Kebumen op het terrein van pand 62 aan de Ziekenhuisweg, Kaartcoördinaat 122.352 Kaartblad 45/XL-B. Op 22 januari 1949 verzond het Bureau van de adjudant-generaal Bandoeng een telegram aan de burgemeester van Rosmalen.

Het bericht van het sneuvelen van Wim werd de familie Van der Heijden gebracht

vroeg in de middag op zondag 23 januari 1949 door de toenmalige burgemeester van Rosmalen jhr. H. von Heijden. Coby Schellings-van der Heijden herinnert zich deze dag nog als de dag van gisteren. Zij had pas sinds een korte tijd verkering met haar huidige man. Op die zondagmiddag gingen zij naar de bioscoop in 's-Hertogenbosch. Op weg daarheen waren zij de burgemeester tegengekomen. In 's-Hertogenbosch vernamen zij dat G. van Hassel uit Orthen gesneuveld was. Toen zij van de film thuiskwamen, kwam de toenmalige pastoor van de Bernadetteparochie J.L. van den Biggelaar, die de ouders van Wim en de overige familieleden zijn medeleven had betuigd en woorden van troost en bemoediging had gesproken, het huis uit. Het zal een ieder duidelijk zijn, dat zij een diepbedroefde familie aantroffen. Coby herinnert zich levendig dat haar moeder zei: "Onze Wim, hij heeft in z'n jonge leven nog niet veel kwaad kunnen doen, hij moet wel hoog in den hemel zitten". Nadien werden de stoffelijke resten van de zeven wapenbroeders herbegraven in twee verzamelgraven op het ereveld *Pandoe* te Bandoeng, waar ook Martien Spierings zijn laatste rustplaats vond. Wim van der Heijden werd postuum machtiging verleend tot het dragen van het Ereteken van Orde en Vrede met de gespen 1947, 1948 en 1949 (Ministerie van Oorlog, Afd. A1 van 26 mei 1950 nr. 121301). Behalve het graf van Martien Spierings bezochten de twee Rosmalense oud-militairen Theo van der Els en Antoon Heijmans op hun reis naar Indonesië op 30 augustus 1990 ook het graf van hun gesneuvelde dorpsgenoot Wim van der Heijden. Bij mijn onderzoek ontdekte ik dat het ereteken nooit, zoals ook het geval was bij Martien Spierings, nooit aan de nabestaanden was uitgereikt. Ook voor Wim van der Heijden werd dit verzuim goedge maakt. Aan de nabestaanden van het echtpaar Van der Heijden-van der Heijden werd in de reeds bij Martien Spierings besproken korte intieme plechtigheid door burgemeester Van der Velden in *Villa Fleurie* op vrijdag 29 december 1995 dit ereteken en het daarbij behorende certificaat uitgereikt. Dit was een van de laatste taken die de laatste burgemeester van de zelfstandige gemeente Rosmalen vervulde. In het Brabants Dagblad van zaterdag 30 december 1995 werd in een berichtje, dat wij reeds bij Martien Spierings opnamen, aandacht aan deze uitreiking besteed.

Van klooster tot psychiatrisch ziekenhuis

J.C.M. Poelman

XI De Schuilkerkperiode

Na de restauratie en de reformatie van het klooster te Coudewater naderde schrikbarend vlug de dag waarop ook Den Bosch en omgeving onder het gezag van de

Hoogmogende Staten van Holland zouden geraken. Als we P. van Geijl in zijn *Geschiedenis van de Nederlandse Stam* mogen geloven, dan werd deze dag zelfs bespoedigd door Piet Heins verovering van de Spaanse zilvervloot in 1628, omdat juist het gebrek aan geld een succesvolle belegering van Den Bosch door de Staatse troepen tot dan toe onmogelijk had gemaakt. In *Onze gouden eeuw* steunt P.L. Müller deze theorie. Hij zegt dat de Staten van Holland door de verovering van de zilvervloot zelfs in staat werden gesteld om een leger van 120.000 man op de been te brengen, waarvan er niet minder dan 60.000 in vaste dienst waren. De Spanjaarden geraakten door het verlies ervan echter in zo'n grote geldnood, dat zij niet of nauwelijks nog in staat waren het Spaans grondgebied in de Nederlanden te verdedigen, laat staan de bevolking ervan voldoende bescherming te bieden. Dit laatste veroorzaakte bij de bevolking zo'n grote desillusie, dat zij zich, indien de capitulatievoorwaarden maar enigzins anders waren geweest en de vrijheid van godsdienst gewaarborgd was, met graagte aanstonds geschaard zou hebben aan de zijde van de Unie, toen Frederik Hendrik in mei 1629 met 30.000 soldaten een ring rond Den Bosch legde. De calvinistische vertegenwoordiging in de Staten-Generaal te Den Haag was echter zo overheersend, dat de Synode van Dordrecht het zich zelfs kon veroorloven om nog tijdens de belegering van Den Bosch Gijsbert Voetius naar het legerkamp van Frederik Hendrik te sturen met de opdracht "dat de christelijke overheid in den oorloge, die ze voert voor de religie ende staat, niet zozeer te letten heeft op de conquesten van landen en steden als wel op de uitbreidinge van des Heren woord ende de voortplantinge van Zijn Kerke". Met andere woorden, bij de capitulatie mochten desnoods bestuur, oude gewoonten en privileges gewaarborgd blijven, maar wat de godsdienst betreft moest de stad zich volledig onderwerpen aan de geldende plakkaten. Dit betekende, dat alle kerken en kapellen gesloten moesten worden, dat de pastoors het veld moesten ruimen voor aan te stellen predikanten en dat zij die betrapt werden op het uitoefenen van de katholieke eredienst, zich blootstelden aan grote geldboeten of zelfs aan volledige confiscatie van hun goederen.

Het was dezelfde politiek die veertig jaar tevoren tegen de zin van Prins Willem van Oranje ook was gevoerd bij de verovering van de oostelijke provincies, waardoor het toen nog mogelijk was dat het hele bevolkingsgroepen bijna willoos en geruisloos afgeden naar het protestantisme. De angst voor deze gewetensdwang, waartegen zelfs de kinderen van het Bossche weeshuis zich naderhand openlijk zouden verzetten, deed daarom de Bosschenaren besluiten om de stad toch maar zo goed mogelijk te verdedigen. Dankzij de gunstige ligging van de stad tussen Dommel en Aa met de omringende moerassen en de sterke forten gelukte het hun ook om zich met slechts vier- à vijfduizend man enige maanden staande te houden tegen de grote overmacht van het prinselijk leger, maar de onvermijdelijke capitulatie volgde toch op 14 september 1629. Onder het stille toekijken van duizenden Bosschenaren trok daags daarna, aldus P. van Geijl, niet slechts de gouverneur met zijn garnizoen de stad uit, maar waren in zijn gevolg ook Bisschop Ophovius en

een grote schare van monniken en priesters. Pastoor A. Frenken beweert in zijn artikelen in de Bossche Bijdrage (jaargang 1938), dat de bisschop pas op 4 oktober de stad verliet. L.J. Rogier is eveneens deze laatste mening toegedaan. Misschien hebben beiden gelijk, omdat de bisschop eerst op 15 september in vol ornaat de stad verliet om er naderhand heimelijk terug te keren voor het regelen van zijn zaken en daarna op 4 oktober de stad voorgoed verliet om zijn intrek te nemen in een huis te Geldrop. Wij weten echter in ieder geval dat de bisschop op zaterdag 22 september nog aan een broeder van Coudewater tegelijk met de tonsuur en de mindere wijdingen ook het subdiaconaat heeft toegediend. Dit blijkt uit het in het bisschoppelijk archief te Den Bosch bewaarde *Diarium Ophovii*, het eigenhandig geschreven dagboek van bisschop Ophovius, waarin hij van 24 augustus 1629 tot eind 1631 alle dingen van de dag nauwkeurig heeft opgetekend. Met de hierboven beschreven politiek van godsdienstige onderdrukking was ook Frederik Hendrik het trouwens in het geheel niet eens.

Na de capitulatie probeerde hij dan ook in allerlei kwesties van ondergeschikt belang de druk der plakaten te verzachten. Zo zorgde hij ervoor dat sommige pastoors in hun pastorie mochten blijven wonen, zolang er nog geen predikant was aangesteld en dat er na confiscatie van goederen aan de getroffen en toch nog alimentatie gegeven werd uit de geconfisceerde goederen. Dit bezorgde hem een goede naam, niet slechts bij bisschop Ophovius, van wie bekend is dat hij vriendschappelijke relaties met de prins onderhield, maar ook bij de grote massa van de katholieken en vooral bij de kloosters. Ook het klooster Coudewater profiteerde in de komende jaren natuurlijk van deze algemene houding van de prins. Het lijkt ons echter toch wel iets te veel gezegd, wanneer J. Aquoy in zijn werk *Archief van de Nederlandse Kerkgeschiedenis* Frederik Hendrik een "groot weldoener" van Coudewater noemt op grond van de brief van 12 januari 1671, en naar aanleiding van het feit dat Abdis Johanna van Heijnsbergen op haar reis naar Den Haag in 1671 ook prinses Amalia van Soms, de weduwe van de reeds in 1647 overleden prins, bezocht. We zullen hier naderhand nog op terugkomen.

Dat de plakaten overigens buiten Den Bosch niet aanstonds in al hun gestrengheid konden worden toegepast, omdat er tussen het Spaanse en Staatse gezag nog onenigheid bestond over de vraag of *de Meyery* ook viel onder de capitulatievoorwaarden, valt eveneens op te maken uit het *Diarium Ophovii*. Hierin staat niet alleen vermeld dat de bisschop zich op 14 november met D. Smegers en nog enigen naar Coudewater begaf, alwaar hij hartelijk ontvangen werd, maar ook dat hij er enige dagen verbleef en er op 16 november de pastoor van Berlicum ontving. Die vertelde hem dat enkele mensen aan Graaf Hendrik van den Berg, de commandant van de Spaans-Brabantse troepen, voorgesteld hadden om de omgeving van Den Bosch te zuiveren van Staatse soldaten en te trachten de belegering te doorbreken, maar dat de graaf daar niets van wilde weten.

Op donderdag 21 maart 1630 kon de bisschop eveneens nog ongehinderd Coude-

water bezoeken. Hij werd daarbij vergezeld door Laurentius Piscalis, die daags tevoren heimelijk naar hem toegekomen was. Helaas vond hij het klooster toen besmet met de pest, aan welke epidemie volgens het Dodenboek zelfs drie broeders en drie zusters zijn overleden. Omdat zijn aanwezigheid in deze omstandigheden aan het klooster meer last dan vreugde bezorgde, gebruikte hij er alleen even de maaltijd en troostte hij de abdis om vervolgens verder te reizen naar Heeswijk. Pas op woensdag 4 juni werden de plakaten ook voor de Meijerij officieel afgekondigd. De geschiedenis leert ons echter dat ook van toen af aan het Staatse gezag zich nog in het geheel niet volledig kon laten gelden. Vooral in de omgeving van het klooster Coudewater had men in de eerste jaren na de capitulatie van Den Bosch eerder het gevoel alsof men leefde in een soort niemandsland. Het leven ging er gewoon door. Het klooster te Coudewater, dat reeds tijdens de evacuatieperiode te Den Bosch enige pogingen had aangewend om het kloosterbezit door grondruil te concentreren en ook in 1622 nog een akker had gekocht in de onmiddellijke nabijheid van het klooster, had op 1 september 1628 zelfs nog een windmolen te Rosmalen aangekocht. Misschien was deze molen gekocht uit de opbrengst van de $4 \frac{3}{4}$ bunder land die zuster Marijken in 1627 erfde van Johannes, de zoon van Henricus Vijghe (zie hoofdstuk 1). De opbrengst van dit land was dan echter niet voldoende geweest om de gehele koopsom voor de molen ineens te betalen, want volgens een oude rekening was het klooster in 1630 hiervoor nog f 1900,- schuldig. Om deze schuld te kunnen aflossen verzocht abdis Helena van Wylick de bisschop op 23 augustus 1630 om een stuk land onder Kessel te mogen verkopen. Omdat de bisschop het volledige eens was met streven naar bezitsconcentratie, waardoor een grotere zekerheid van de vaste kloosterinkomsten gewaarborgd werd, liet zijn toestemming niet lang op zich wachten. Maar wel verzette de bisschop zich tegen een loutere verkoop van bezittingen, omdat daardoor op langere termijn juist deze vaste inkomsten groot gevaar zouden lopen. Vandaar dat hij op een brief van Helena van Wylick d.d. 6 april 1631, waarin zij vraagt om twee zusters te mogen professen en enig land te mogen verkopen, op de eerste vraag positief en op de tweede negatief antwoordt. Het idee dat deze bezittingen op den duur toch door de Staatse bestuurders zouden worden geconfisceerd, speelde toen nog geen enkele rol bij de besluitvorming van de bisschop, evenmin trouwens bij de kloostergemeenschap van Coudewater. Wat echter de abdis van het klooster wel duidelijk geworden was, was dat het beheer en de administratie van de kloosterbezittingen in die jaren niet meer zo eenvoudig en te goeder trouw konden geschieden als dat tot dan toe het geval was geweest. Zij was daarom maar al te blij dat juist in deze jaren iemand zich aanbood om haar hierin met raad en daad bij te staan. Het was de heer Joseph van Heymisse, bij wiens sterfdag op 18 mei 1614 in het Dodenboek "weldoener so met aelmoesen te geven als met raedt" vermeld staat. En was het voor de gemeenschap Coudewater reeds een groot goed dat het klooster in Helena van Wylick een abdis bezat die niet per se alles zelf wilde bedisselen, nog belangrij-

ker was het dat het in deze jaren een man vond die waarschijnlijk niet alleen bekwamer, maar vooral als leek ook meer acceptabel was voor de burgerlijke autoriteiten. Want al zei artikel 8 van het capitulatieverdrag van Den Bosch in 1629 wel uitdrukkelijk de handhaving der privileges toe, in feite trokken de Haagse Heren er zich bitter weinig van aan. Reeds in een resolutie van de Raad van State op 6 juni 1634 werd uitdrukkelijk gesteld dat de privileges niet mochten gaan boven de plakkaten op de religie en de belastingen¹. Voor een schending van de privileges draaiden genoemde heren de hand dan ook niet om. Een oud privilege was bijvoorbeeld dat de ambten van hoog tot laag in de Meijerij slechts aan geboren Brabanders vergeven mochten worden. Omdat er echter praktisch geen niet-katholieke geboren Brabanders waren, begonnen de Haagse Heren al spoedig lieden van buiten te benoemen, die door hen dan met het grootste gemak even tot Brabander werden genaturaliseerd en dezelfde rechten kregen toebedeeld als de geboren Brabanders, waarmee ze dan meenden de zaak afdoende te hebben opgelost². De bevolking van de Meijerij klaagde daarom beslist niet geheel ten onrechte, dat al haar verzoekschriften "achter de bancken werden gesmeten"³.

Maar al had men in de omgeving van Coudewater in de eerste jaren wel niet zo veel last van bovengenoemde door Den Haag benoemde ambtenaren, het was voor het klooster ontegenzeggelijk erg belangrijk dat het in de Heer Heijmisse iemand vond die de abdis juist in deze jaren kon bijstaan in het beheer en de administratie der goederen, evenals het voor de inwoners van Rosmalen sinds de dood van hun pastoor in 1633, de Heer Henricus Lokeman, een groot geluk was dat het klooster Coudewater in hun dorp gelegen was. Omdat de Staten van Holland immers toen reeds allerlei pogingen ondernamen om de bevolking protestants te maken, zonder dat men nochtans kon spreken van een rechtstreekse vervolging, was de bisschop niet in staat zo dicht onder de rook van Den Bosch een nieuwe pastoor te benoemen. De zielzorg te Rosmalen werd toen afhankelijk van de buurtpastoor te Geffen en van rondtrekkende missionarissen, zoals b.v. Pater Van de Sande uit Megen. Dit alles was echter te incidenteel, zodat de dorpelingen van Rosmalen maar al te blij waren dat zij in de Paters van Coudewater een regelmatige steun en toeverlaat vonden. Van die tijd af schijnt trouwens ook het contact van het klooster Coudewater met bisschop Ophovius niet meer zo gemakkelijk te zijn geweest. Op 24 september 1634 worden althans aan de Coudewaterse diakens Ludovicus Jan Schenkels en Augustinus Philips van der Laat door de vicaris Generaal van Den Bosch Cornelis Pallas van der Sterre de dimissorialen ter hand gesteld met het verlot om van welke bisschop dan ook de priesterwijding te mogen ontvangen.

Wordt vervolgd

¹ Van Heurn II, pag. 493 en Hezenmans, pag. 59.

² *Taxandria* (1921).

³ *Taxandria* (1929).

Wandeling over het terrein 2

J.C.M. Poelman

Nu wenden we onze stappen even naar links en passeren we op de weg naar Milla de Kampen een eenzaam staande, hoge eikenboom, tot in de top begroeid met klimop. Wat zou onder die boom, als middelpunt van de zonnige grasvelden, een uit steen gehouwen figuur prachtig tot recht komen! De plaats vraagt erom! We kunnen het niet laten een ogenblik de voortuin van Milla in te lopen, waar aan het kunstmatig vijvertje tegen de heg weer een bijzondere boom staat. Het is een ceder, een uit het Himalajagebergte afkomstige naaldboom, prachtig olijfkleurig, met de loodrecht op de takken staande 'appels' (vruchten). Lopen we nu terug naar de laatste brug over de ringsloot (naast de werkplaats), dan letten we eens goed op de twee boompjes die links en rechts aan het eind van het bruggetje op het kloosterterrein staan. Ook deze boompjes zijn zeldzaam, afkomstig uit Zuid-Europa, in juli lange bloemtrossen dragend op behaarde stelen, die in de vrucht worden tot dichte, wollige pluimen, een bijzonder fraai gezicht. Daarom heet dit boompje Pruikenboom (*Rhus Cotinus*). Langs het klooster wandelend hebben we weer het prachtige weidse uitzicht over dat unieke, open en geheel nieuwe parkgedeelte, waar de oude kassen en siertuin zijn opgeruimd. Zo komen we over een tweede brug weer op het oude gedeelte, waar onze goede, oude Bernadette in zwijm viel en werd gesloopt. Ook daar dus meer ruimte, waarvan we ons afvragen wat het worden zal. Zo belanden we aan de achterzijde van het hoofdgebouw met de nieuwe portiersloge, waarover de meningen verschillen. Ook dit gebouwtje, evenals het röntgenhuis, is door de heer De Jong gezien als overgang van oud naar nieuw, want op de plaats waar thans de oude toneelzaal haar vonnis afwacht, zal na niet al te veel jaren een modern kliniekgebouw verrijzen. Als laatste verrassing op onze wandeling gaan we naar de tuin van de Loofert om de grote boom te bekijken die langs het verharde pad naar de provinciale weg staat: de tulpeboom, die de weidse naam draagt van *Liriodendrontulipifera* (dit is: tulpdragend). Weer zo'n zeldzame boom, ditmaal uit Noord-Amerika. De bladeren zijn bijna driehoekig en in de zomer verschijnen er talrijke bloemen van een volmaakte tulpvorm, maar geheel groen, op een lange loodrechte steel. Ga er in de zomer eens naar kijken, maar kijk goed, anders kijk je er overheen! Hier eindigt onze wandeling. Inderdaad, Coudewater is een heel bijzonder terrein rijk. Laten we het niet alleen bewonderen en ervan genieten, laten we het ook sparen en geen bloemen of takken weghalen van gekweekte planten of bomen, die er immers staan tot genoegen van ons allen. Dat vóór het laatste Kerstfeest (in de jaren zestig, red.) bewoners van Coudewater op een duistere avond erop uittrokken met scharen en een grote mand gewapend om in de tuin van de geneesheer-directeur de hulsstruiken te plunderen, is natuurlijk helemaal mis! Wie oog heeft voor onze rijke natuur, zal op Coudewater nog veel meer geheimen weten te ontdekken, waarlangs helaas al te velen achteloos heenlopen.

Inhoud

1

Harry Coppens
Hoogoord en zijn bewoners

4

Harry Coppens
Voor U gehoord 15

6

W. Leenman
De kloosterkerk van Coudewater

8

Harry Coppens
Thé Pink

11

Gerit Mol
Sint-Antoniusgilde 500 jaar

20

L. van der Aa
Veldnamen: Sectie E, 1e blad

22

Kinderliedjes 20

23

Jan Hoofs
De fraters van Tilburg

25

A. van den Elzen - A. Hoës
Gedenkteken gesneuvelde Indiëgangers

35

J.C.M. Poelman
Van klooster tot psychiatrisch ziekenhuis 25

22

J.C.M. Poelman
Wandeling over het terrein 2

Sponsors

De uitgave van *Rosmalla* is mede mogelijk door financiële steun van (tenzij anders vermeld zijn alle bedrijven in Rosmalen gevestigd): Abelen BV, Makelaarskantoor, Burg. Mazairac- laan 2; Van Grinsven Sanidrome, Raadhuisstraat 4c; Bouwmans BV, J., Benzinstation, Westeind 2; Van Creij & Van Hoek BV Grond- weg- en waterbouw, Huisbergenweg 6; E.T.I.Bureau Linnenbank BV, Stationstraat 13; Eijkelenburg, Van, Bouwbedrijf, Stationsplein 1; Foto Stijntjes, Molenhoekpassage 5; Glou- demans BV, W., Hintham 117; Heij- mans NV, Ver. Bedrijven, Graafse- baan 13; Hoedemakers en Zonen BV, Aannemersbedrijf P., Hintham 68; Huijbregts en Peters Notarissen, Hoff v. Hollantlaan 5; Lambermont BV Assurantiebedrijf, A., Burg. Wol- tersstraat 1; H. Pennings en Zonen Bouwbedrijf BV Dorpsstraat 4; Roby- to Holding BV, Biestkampweg 2; Ginderzande BV Van Mierlo, Mr. J., Striensestraat 44; Modecentrum C. van de Graaf, Dorpsstraat 10; Piels, Technisch installatiebedrijf, Friezen- straat 7; Rabobank Rosmalen, Raad- huisstraat 1; Sequoia Hoveniersbe- drijf Peter van Roosmalen, Pollux- straat 4; Soete Lieve Expl. Mij. J. Stienstra, Bruistensingel 100, Den Bosch; Timmers BV Bouwbedrijf, Heikampweg 6; Uden BV, Aanne- mersbedrijf A. v., Vliertwijksestr. 38c; Verbiesen, Brood- en banketbakker J., Molenstraat 34; Voets Weg- en Waterbouw, Gebr., Pinksterbloem- straat 4; V.O.F. Gebr. v.d. Plas, Schild- ersbedrijf, Graafsebaan 5; Pe & Pe Schilders BV, Hofkesweg 3a.

Twee keer de Duinsche Hoeve. Coll. Heemkundekring Rosmalen.

